

Қазақстан Республикасы Білім және Ғылым министрлігі
«Х. ДОСМҰХАМЕДОВ АТЫНДАҒЫ АТЫНДАҒЫ АТЫРАУ УНИВЕРСИТЕТІ»
КОММЕРЦИЯЛЫҚ ЕМЕС АКЦИОНЕРЛІК ҚОҒАМ
(«Х.ДОСМҰХАМЕДОВ АТЫНДАҒЫ АТЫРАУ УНИВЕРСИТЕТІ» Ке АҚ)

ӘОЖ 331.57:374.32

Мемлекеттік тіркеу №0120РК00322

Инвентарлық №

БЕКІТЕМІН

«Х.Досмұхамедов атындағы Атырау
университеті» КеАҚ Басқарма Төрағасы-

ректор м.а.

п.ғ.к., проф. С.Н.Идрисов

«30» 11 2020 ж.

ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ЖҰМЫСЫ ТУРАЛЫ
ЕСЕБІ

«ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА БЕЛГІСІЗДІК ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ
ЖҰМЫССЫЗ ЖАСТАРДЫ ӘЛЕУМЕТТІК ҚОРҒАУ ЖҮЙЕСІН ЖЕТІЛДІРУ»

AP08956950

(аралық есеп)

ҒЗЖ жетекшісі

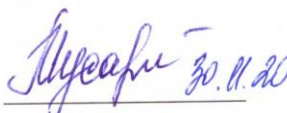

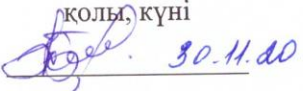
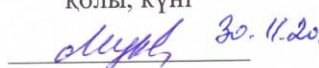

э.ғ.к., қауымдастырылған

профессор

Сабирова Р.К.

Атырау 2020

ОРЫНДАУШЫЛАР ТІЗІМІ

ҒЗЖ жетекшісі, экон.ғылым.канд.	 қолы, күні	Р.К.Сабирава (1,2,3 бөлім, кіріспе, қорытынды)
Орындаушылар: Бас ғыл. қызм., экон.ғылым.канд.	 қолы, күні	А.А.Мусаева (1 бөлім, кіріспе)
Аға ғыл. қызм.	 қолы, күні	А.Р.Тажиденова (1,3 бөлім)
Аға ғыл. қызм.	 қолы, күні	Ж.К.Бисембиева (2 бөлім, қорытынды)
Аға ғыл. қызм.	 қолы, күні	А.Д.Мукашева (2,3 бөлім)
Норма бақылау	 қолы, күні	Каримова К.Е.

РЕФЕРАТ

Отчет 40 с., 4 рис., 4 табл., 20 источников. ЗАНЯТОСТЬ, БЕЗРАБОТИЦА МОЛОДЕЖИ, РЫНОК ТРУДА, САМОЗАНЯТОСТЬ, ТРУДОВАЯ МИГРАЦИЯ МОЛОДЕЖИ, АКТИВНЫЕ ФОРМЫ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ, ПРОФОРИЕНТАЦИЯ, ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО.

Объект исследования – казахстанский рынок труда молодежи и безработица молодежи.

Методы исследования. В исследовании использовались методы экономико-статистического, сравнительного, системного анализа, а также такие методы, как обобщение, систематизация, историко-логический. Информационным источником исследования послужили материалы Комитета по статистике Министерства национальной экономики РК, Министерства труда и социальной защиты населения РК, ресурсы СМИ и сети интернет.

Результаты исследования.

-проведен анализ проблем занятости молодежи, рынка труда и трудовой миграции в Казахстане;

- выявлены основные причины молодежной безработицы в Казахстане и трудовой миграции молодежи в другие страны;

- даны рекомендации по снижению молодежной безработицы.

Значимость работы. Научно-практическая значимость исследования состоит в том, что выводы, полученные в ходе исследования, прикладны к проблеме молодежной безработицы и ее решению, и вносят свой вклад в развитие экономики рынка труда.

РЕФЕРАТ

Есеп 40 бет, 4 сурет, 4 кесте, 20 пайд. әдеб. ЖҰМЫСПЕН ҚАМТУ, ЖАСТАР ЖҰМЫССЫЗДЫҒЫ, ЕҢБЕК НАРЫҒЫ, ӨЗІН-ӨЗІ ЖҰМЫСПЕН ҚАМТУ, ЖАСТАРДЫҒЫ ЕҢБЕК КӨШІ-ҚОНЫ, ӘЛЕУМЕТТІК ҚОРҒАУДЫҒЫ БЕЛСЕНДІ НЫСАНДАРЫ, КӘСІБИ БАҒДАР БЕРУ, КӘСПКЕРЛІК.

Жұмыстың нысаны –қазақстандық жастар еңбек нарығы, жастар жұмыссыздығы

Зерттеу нысаны-қазақстандық жастардың еңбек нарығы және жастардың жұмыссыздығы.

Зерттеу әдістері. Зерттеуде экономикалық-статистикалық, салыстырмалы, жүйелік талдау әдістері, сонымен қатар жалпылау, жүйелеу, Тарихи-логикалық әдістер қолданылды. Зерттеудің ақпараттық көзі ҚР Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің, ҚР Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігінің материалдары, БАҚ және интернет ресурстары болды.

Зерттеу нәтижелері.

- Қазақстандағы жастардың жұмыспен қамтылуы, еңбек нарығы және еңбек көші-қоны проблемаларына талдау жүргізілді;

- Қазақстандағы жастар жұмыссыздығының және жастардың басқа елдерге еңбек көші-қонының негізгі себептері анықталды;

- жастардың жұмыссыздығын төмендету бойынша ұсыныстар берілді.

Жұмыстың маңыздылығы. Зерттеудің ғылыми-практикалық маңыздылығы зерттеу барысында алынған тұжырымдар жастар жұмыссыздығы мәселесіне және оны шешуге қолданылады және еңбек нарығы экономикасының дамуына өз үлесін қосады.

МАЗМҰНЫ

КІРІСПЕ.....	7
ҒЗЖ ЕСЕБІНІҢ НЕГІЗГІ БӨЛІМІ.....	8
1 Жастар жұмыссыздығы және оны төмендетудегі шағын кәсіпкерліктің рөлі	8
1.1 Жастар жұмыссыздығының негізгі себептері.....	8
1.2 Жастар жұмыссыздығын төмендетудегі шағын кәсіпкерліктің рөлі.....	13
2 Қазақстандағы жастар еңбек нарығы мен еңбек көші-қонын талдау.....	19
2.1 Цифрландыру жағдайында Қазақстандағы жастар еңбек нарығының жағдайын талдау.....	19
2.2 Жастар еңбек көші-қонын талдау	24
3 Жастар еңбек нарығын жетілдіру және жастар жұмыссыздығын төмендету бағыттары.....	30
ҚОРЫТЫНДЫ.....	34
ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ.....	37
ҚОСЫМША А ҒЗЖ бойынша баспаға берілген және жарияланған еңбектер тізімі.....	39
ҚОСЫМША В Күнтізбелік жоспар.....	40

БЕЛГІЛЕУЛЕР МЕН ҚЫСҚАРТУЛАР

Берілген ҒЗЖ есебінде келесідей белгілеулер мен қысқартулар қолданылды:

ҒЗЖ – Ғылыми зерттеу жұмысы

ХЕҰ – Халықаралық Еңбек Ұйымы

млн. – миллион

ЖҰӨ – Жалпы ұлттық өнім

АҚШ – Америка Құрама Штаттары

ҚР – Қазақстан Республикасы

IT – Ақпараттық технология (Information Technology)

NEET – Еңбектенбейтін, білім алмайтын және тренингке де қатыспайтын жастар категориясы (Not in Employment, Education or Training)

ТМД – Тәуелсіз мемлекеттер достастығы

PEST-талдау – сыртқы ортаның саяси (P), экономикалық (E), әлеуметтік (S) және технологиялық (T) аспектілерін анықтауға арналған талдау.

ЕЭО – Еуразиялық экономикалық одақ

ж.- жыл

т.б. – тағы басқалар

КІРІСПЕ

Соңғы жылдары Қазақстанда жастардың әлеуметтік-экономикалық жағдайы нашарлады. Қазақстанда жастардың жұмыссыздық деңгейі төмен болғанымен (2019 жылы IV тоқсанда 3,7% - ды құрады), 15-25 жас аралығындағы жастар арасындағы жұмыссыздық жоғары болып қалуда және көптеген жастар жалақысы төмен, сапасы төмен жұмыс орындарында, мәжбүрлі уақытша жұмыс орындарында жиі қалып отыр. Бұл енді белсенді түрде қалыптасып келе жатқан Қазақстанның жұмысшы кәсіптердің тапшылығын сезінумен қатар, жас мамандардың тілегі мен мүмкіндіктерінің сәйкес келмеуіне де байланысты. Қазақстандағы еңбек нарығы, бүкіл әлемдегі сияқты, жыл сайын өзгеруде және бір жыл ішінде мүлдем танымастай өзгеруі мүмкін. Пандемия еңбек нарығына өз ережелерін қояды: көптеген компаниялар тіпті құнды қызметкерлерін жұмыстан босатып, шығындарын азайта бастады. Коронавирустық індет кезінде өзін-өзі оқшаулау жағдайында көптеген адамдар үшін жұмыспен қамту мәселесі бірінші орынға шықты. Карантинге ұшыраған салаларда жұмыс істеген адамдар күн көру үшін басқа салаларда өз орнын іздеуге мәжбүр.

2020 жылдың наурыз айынан бастап сандық көрсеткіштердің төмендеуі барлық салаларда байқалады. Бұрын ондаған жылдар бойы бір жерде жұмыс істеуге болатын, ал қазір жұмысқа деген көзқарас жылына бірнеше рет өзгеріп отырады. Көптеген құзыреттер тез ескіретін жағдайда "икемді дағдылар" бірінші орынға шығады, атап айтсақ, логикалық және сыни ойлау, креативтілік, өзгерістерге бейімделу, адамдармен қарым-қатынас орнату, күрделі мәселелерді шешу қабілеті, цифрлық технологияны тез меңгеру. Пандемия еңбек нарығына айтарлықтай өзгерістер әкеледі. Уақытша жұмысынан айрылған жұмыссыздардың көпшілігі ұзақ уақыт жұмыссыз қалғандардың қатарын толтыруы ықтималдығы жоғары. Біздің пікірімізше, өзін-өзі дамыту және жаңа дағдыларды игеру қазіргі еңбек нарығының жалғыз үрдісі болады. Сондай-ақ, қазіргі заманғы дағдарыс жағдайлары жастарды әлеуметтік қорғау жүйесін құру қажеттігін көрсетеді.

ҒЗЖ ЕСЕБІНІҢ НЕГІЗГІ БӨЛІМІ

1 Жастар жұмыссыздығы және оны төмендетудегі шағын кәсіпкерліктің рөлі

1.1 Жастар жұмыссыздығының негізгі себептері

Жастар - дамушы әлеуметтік топ. Бұл әлеуметтік топ жеке тұлғаны қалыптастыру, құндылықтарды басқару жүйесі, сондай-ақ дараланған өмір, білім беру және кәсіптік стратегия, еңбек қатынастарына ену арқылы сипатталады. Өз өкілдерінің ұқсас қасиеттерінің болуына қарамастан, бұл әлеуметтік топ жас және жыныс, білім беру, әлеуметтік және материалдық жағдайға, сондай-ақ көптеген басқа өлшемдерге сәйкес бөлінеді. Бұл факторлардың үйлесуі жастардың өмірлік және кәсіби стратегиясының сипаттамаларын анықтайды.

Жастар – болашақтың мәңгі қозғаушысы. Сондықтан, қазақстандық жастардың даму деңгейімен, мүмкіндіктерімен, құнды бағдарларымен, қоғамдық өмірімен Қазақстанның болашаққа барар жолы тығыз байланысты. Бұл болашақтың негізі қазір қаланады.

ХЕҰ стандартты анықтамасы бойынша жұмыссыз деп жұмысы жоқ, зерттелетін аптаның алдындағы төрт апта ішінде кез келген тәсілдерді пайдалана отырып белсенді жұмыс іздеумен айналысатын, зерттелетін апта ішінде жұмысқа кірісуге дайын адамды айтады».

Экономикалық теория, әдетте, жұмыспен қамтуды жұмыс күшінің ұсыныс мәселесін шешу ретінде қарастырады. Жұмыспен қамту бойынша экономикалық әдебиеттің басым бөлігі келесі мәселелерге шоғырланған: кәсіпкерлік[1,2], өзін-өзі жұмыспен қамту [3,4].

Бір зерттеушілер жастар еңбек нарығын жұмыскерлердің өз уақытын ұйымдастыруда немесе өздері бастық бола отырып, қаржылық пайда алумен байланысты емес жағдайда үлкен икемділікті қалайтындығына назар аударады[5].

Жастар арасындағы жұмыссыздық көптеген дамыған елдерде маңызды проблема болып қалып отыр. Хелен Рассел және Филипп Дж. О'Коннелл ЕО елдеріндегі жастар жұмыссыздығына басты назар аударады[6].

Олардың пікірінше, жас жұмыссыздардың жұмысқа орналасу перспективасына олардың тұратын елі және жасы, жынысы, ата-анасының жағдайы мен білім деңгейі, сондай-ақ бұрынғы жұмыс тәжірибесі мен жұмыссыздықтың ұзақтығы сияқты олардың жеке сипаттамалары әсер етеді[7].

Әдебиетте қолданылатын неғұрлым кең теориялық база кәсіби таңдау моделі болып табылады, онда қызметкерлер жұмыспен қамтылуға немесе олардың дағдылары мен қауіп-қатерді қабылдамау дәрежесі сияқты факторларға негізделе отырып ақылы негізде жұмыс жасауға ерікті таңдау жасайды.

Жұмыссыздық елдегі әлеуметтік-экономикалық және саяси жағдайға елеулі ықпал етуді қамтамасыз ететін Қазақстан өмірінің өзіндік элементі болып табылады. Жұмыспен

қамтылмаушылық шоғырлануда және қарапайым халықта сақталады. Ресурстық әлеует бастапқыда мүлдем және салыстырмалы түрде жабық жүйе болып табылады.

Қазақстан Республикасының «Мемлекеттік жастар саясаты туралы» 2015 жылғы 9 ақпандағы Заңына сәйкес жастарға 14 пен 29 жас аралығындағы азаматтар жатады. Еңбек нарығында жастардың табыстылығы болашақтағы экономика мен қоғамның табысты дамуының кепілі. Сондықтан еңбек нарығындағы жастар жағдайы, олардың әлеуметтік жағдайы, жастардың әлеуметтік - еңбек қатынастарын реттеу заманауи экономикалық ғылымдағы көптеген зерттеушілердің маңызды зерттеу объектісі болып табылады.

Ғылыми әдебиеттерде жастар жас сипаттамасының жиынтығы негізінде, әлеуметтік жағдайының ерекшелігімен, әлеуметтік-психологиялық қасиетімен, әлеуметтік-экономикалық, мәдени даму, қоғамдағы әлеуметтену ерекшелігімен бөліп қарастыратын қоғамның әлеуметтік-демографиялық тобы ретінде анықталады.

Жастар жұмыссыздығы - жастардың жалпы әлеуметтік жағдайының маңызды индикаторларының бірі. Сонымен қатар еңбек нарығында елдің дамуының белгілі бір кезеңіндегі оның бейімделу дәрежесінің көрсеткіші болып табылады.

Қазақстандағы жастардың жұмыспен қамтылу ауқымы мен жұмыссыздық мемлекеттік органдар, бизнес және халықтың қалың жігі тарапынан белсенді назар аударуда. Бүгінгі таңда жастар қауіп-қатерге ұшырайды, өйткені олар жұмыс іздеуде айтарлықтай кедергілерге тап болады. Мұны көптеген факторлар анықтайды.

Бір жағынан, жастардың білім беру жүйесінде алған білімдері мен құзыреттері көбінесе жұмыс берушілердің талаптарына сәйкес келмейді. Көптеген компаниялар жас мамандарды қарастырмайды, өйткені оларды жалдау тәжірибесі мен кәсіби жетістіктері бар үміткерлерді жалдаудан гөрі қымбаттау.

Екінші жағынан, жастардың өздері бірқатар жағдайларда жұмысқа орналасуға жоғары талаптар қояды. Демек, оқу орындарының көптеген түлектері жұмыс берушілер ұсынатын жалақы мен еңбек жағдайларына наразы, осылайша алған мамандығы бойынша жұмыс істеуден бас тартады. Сонымен, жоғарыда айтылғандардың барлығы жұмыспен қамтудың төмен тиімділігіне алып келеді, сондай-ақ жас мамандар арасында жұмыссыздықтың өсуіне алғышарттар жасайды.

Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің деректері бойынша жастар (15-тен 28 жасқа дейін) Қазақстанның экономикалық белсенді халқының төрттен бір бөлігін құрайды. Оның ішінде Қазақстанда жұмыс істейтін жастар саны 2 миллион адамды құрайды.

ҚР Ұлттық экономика министрлігінің Статистика комитеті атап өткендей, жастар арасындағы жұмыссыздық деңгейі 2019 жылға дейін біртіндеп төмендеді және 2019 жылы 3,9%-ды құрады. Абсолюттік мәнде жұмыссыз жастардың саны 22 мың адамға қысқарды. Жастар

арасындағы ұзақ мерзімді жұмыссыздық деңгейі 2014 жылғы 2,4%-дан 2019 жылы 2,1%-ға дейін төмендеді.

Жалпы 2019 жылдың 4 тоқсанында жұмыссыздар саны 78,5 мың адамды құрады. Жұмыссыздар арасында 29 жасқа дейінгі жастар 17,8%-ды құрайды, оның ішінде 16-24 жастағы 8,5%-ды және 25-28 жастағы 9,2%-ды құрайды.

Алайда, келесі үрдістер байқалады.

Біріншіден, қаладағы жастар арасындағы жұмыссыздық салыстырмалы түрде жоғары деңгейде, бұл "ауыл-қала" ішкі көші-қон процесінің нәтижесі болып табылады.

Осылайша, ауылдық өмір салты жастар үшін тартымсыз бола түсуде, нәтижесінде соңғы жылдары ішкі көші-қон күшейе түсуде. Жұмыстың болуы немесе болмауы, сондай-ақ білім алуға деген ұмтылыс жастардың ауылдық жерлерден кетуі үшін маңызды мотивациялық факторлар болып табылады. Және, әдетте, экономикалық орталықтар (негізінен Нұр-Сұлтан, Алматы қалалары) еңбек мигранттарын көп мөлшерде тартады.

Бұл жағдай, сөзсіз, аймақтық және жергілікті еңбек нарықтарының әл-ауқатына айтарлықтай әсер етеді. Екіншіден, жұмыссыз жастарды білім деңгейі бойынша саралау. Мәселен, жұмыссыз жастар арасында 35,9%-ның жоғары және аяқталмаған жоғары білімі бар, 39%-ның арнайы орта білімі бар. Сонымен қатар, жоғары және аяқталмаған жоғары білімі бар жастар арасындағы жұмыссыздық 3,3%-ды, орта және кәсіптік (арнайы) білімі бар жастар арасында - 4,2%, негізгі, орта, жалпы, бастауыш білімі бар жастар арасында - 4,8% құрайды.

Үшіншіден, жас әйелдер арасындағы жұмыссыздық ерлерге қарағанда біршама жоғары. Осылайша, әйелдер арасындағы жұмыссыздық ерлердегі 3,4%-ға қарағанда 4,6% деңгейінде қалды. Сонымен қатар, 25 пен 28 жас аралығындағы әйелдер жұмыссыздықтан айтарлықтай зардап шегеді (4,6%). Сонымен қатар, 2018 жылы бұл көрсеткіш қала тұрғындары үшін шамамен 5,3%, ауылдық жерлерде-3,5% құрады.

Осылайша, жастар арасындағы жұмыссыздықтың қазіргі ауқымы халықтың осы тобының еңбек нарығындағы тұрақсыз жағдайын көрсетеді. Сонымен қатар, жас жұмыс күшінің ұтқырлығы жұмыспен қамту проблемаларын күшейтеді және жұмыссыздыққа көбірек әсер етеді.

Жастар еңбек нарығының қосылуы тұрақты жаһандық мәселе болып табылады, оның салдары дамушы елдерге және нарық енді қалыптасып жатқан елдер үшін ерекше байқалады. Әдетте, 15 жастан 24 жасқа дейін жастар тобы деп есептеледі, жастар бұл елдерде еңбекке қабілетті жастағы халықтың жалпы санының шамамен үштен бірін құрайды. Шет елдерде жастар арасында еңбек нарығындағы белсенділікті көтермелеу бағдарламалары, оның ішінде жұмыспен қамтудың мемлекеттік бағдарламалары және жұмысқа орналасу үшін салықтық жеңілдіктер сияқты жалақыға субсидиялар үш негізгі себеппен қолдау көрсетілуі мүмкін: олар бір мезгілде Бағдарламаға қатысушыларға табысты қолдауды ұсына алады; жұмыспен қамтуды және/немесе

қатысушылардың білім нәтижелерін жақсартатын жұмыс тәжірибесін көтермелеу; қатысушыларды «қиындықтардан тыс» ұстау.

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар секторы, атап айтқанда, инновациялық әлеует арқасында жастардың толық емес жұмыспен қамтылуын қысқартуда және жұмыс орындарын құру үшін үлкен ауқымда маңызды рөл атқара алады [8].

COVID-19 вирусынан туындаған пандемия қоғамның барлық салаларына қатты әсер етті. Пандемиядан зардап шеккен мемлекеттердің көпшілігінде инфекцияның алдын-алу мақсатында қолданылатын шектеулерінің салдарынан туындаған әлеуметтік-экономикалық проблемалар жастар ортасында үлкен алаңдаушылық тудырады.

Көптеген елдердегі экономикалық дағдарысты ескерсек, еңбек нарығындағы жағдайға едәуір ықпалын тигізеді деп күтілуде.

Бұған дейін тарихта болған 1918-1920 жылдардағы испан гриппі 100 миллион адам өліміне әкеліп, экономикалық белсенділіктің қысқаруы орын алды, оның салдары 1980 жылдарға дейін байқалды[9].

Стратегиялық инициативалар Агенттігі мен Экономика жоғары мектебінің біріккен зерттеулерінде түрлі елдердегі короновирус пандемиясының жастар саясатына ықпалы қарастырылған.

1990-2005 жылдар аралығында дүниеге келген жастар екінші жаһандық дағдарыспен кездесіп отыр. 2008-2009 жылдары орын алған қаржылық дағдарыс оларға тікелей студенттік жаста және жұмыс іздеу кезеңінде немесе олардың отбасының әл-ауқат деңгейіне әсер етті. Бұл экономикалық дағдарыс бүкіл әлемдегі жастар үшін ұзақ мерзімді ауыр зардаптарға әкелді, өйткені мемлекеттер білім беру саласын және көптеген жастар жобаларын қаржыландыруды тоқтатты, көптеген балалар мен жасөспірімдер сапалы білім мен лайықты жұмыс жоспарларын жүзеге асыра алмады[10]. Ал қазіргі дағдарыс кезеңінде мемлекет жастарға арналған көптеген жобаларға қаржыландыруды тоқтатқан болатын. АҚШ-та 7,7 млн. жастар еш жерде жұмыс жасамайды, ал соңғы айларда 3 млн. адамға жуығы жұмыстарынан айырылды. 16-24 жас аралығындағы жастардың жәрдемақы алуға берген өтініші 107 %-ға артты. Италия, Испания және Франция секілді Еуропа елдерінде жалпы жұмыссыздық деңгейі елеулі артып отыр. Ағымдағы әлеуметтік-экономикалық көрсеткіштерге ғана емес, сондай-ақ жастар арасында жүргізген сауалнама нәтижесіне сүйене отырып, Қазақстандағы жастарды пандемия кезеңінде әлеуметтік қолдау шараларын айқындай отырып, тек Қазақстан емес, бүкіл әлем бойынша жастардың негізгі проблемаларын атап айтуға болады.

Сонымен қатар, жастар сегменті, Қазақстандағы жалпы еңбек нарығы сияқты, айтарлықтай теңгерімсіз болып қалуда. Біріншіден, жас мамандар негізінен өнімділігі төмен салаларда жұмыс

істейді. Мәселен, 2018 жылы сауда саласында жұмыспен қамтылған жастардың 16,7%-ы, ауыл шаруашылығында-14,2%-ы, білім беру саласында-11,1%-ы жұмыс істеді.

Екіншіден, кәсіпкерлік жастар үшін жеткілікті тартымды болып қала бермейді. Жұмыспен қамтылған жастардың басым бөлігі-жалдамалы жұмысшылар. Тек 23,9%-ы өзін-өзі жұмыспен қамтыған жастарға тиесілі. Сонымен қатар, Қазақстанда өзін-өзі жұмыспен қамту көп жағдайда табысы төмен және еңбек өнімділігімен тығыз байланысты екенін атап өткен жөн.

Үшіншіден, жұмыс істейтін жастардың білім деңгейі де айтарлықтай ерекшеленеді. Жұмыспен қамтылған жастардың 42,9%-ның жоғары және аяқталмаған жоғары білімі бар. Сонымен қатар, жалдамалы жастар (48,9% жоғары білімі бар) мен өзін-өзі жұмыспен қамтыған жастар (тек 25,2% жоғары білімі бар) арасында жоғары саралау бар.

Төртіншіден, жалақының саралануы да айтарлықтай жоғары болып қалуда. Статистика комитетінің деректері бойынша 2019 жылы жұмыс істейтін жастардың орташа айлық атаулы жалақысы шамамен 115,4 мың теңгені құрады, бұл жалпы экономика бойынша орташа айлық атаулы жалақыдан бір жарым есе төмен. Ауыл шаруашылығындағы, денсаулық сақтау және мемлекеттік басқарудағы ең төменгі жалақы. Жақсы төленетін жастар сегменті жұмыспен қамтылған жастардың бір бөлігін ғана қамтиды.

Осылайша, қазақстандық еңбек нарығындағы жастар жалпы халықтың айтарлықтай ұтқыр бөлігі болып табылады.

Алайда, бұл жерде ұсынылатын жұмыс орындарының сапасы туралы мәселе туындайды, бұл жастардың лайықты жұмысқа деген ұмтылысына кедергі келтіреді. Еңбек нарығы әлі де салыстырмалы түрде еңбек өнімділігі мен жалақысы төмен салаларда жұмыспен қамтуды ұсынады. Сонымен қатар, қалада тұратын жас тұрғындар көп жағдайда жалдамалы жұмысты таңдайды, ал ауыл жастары жұмыс орындарының болмауына байланысты өзін-өзі жұмыспен қамтығандарға жатады.

Жұмыссыздықтың қысқа мерзімді және орта мерзімді салдарлары болады, бұл ұзақ мерзімді перспективада ауыр болуы мүмкін. Мысалы, жұмыстың жоғалуы жұмыстағы үзілістерге, өнімділіктің төмендеуіне, жұмыссыздықтың ұзақ кезеңдерімен байланысты біліктіліктің төмендеуіне және жұмыс орнында адами капиталды өсірудің жіберіп алған мүмкіндіктеріне байланысты болашақ кірістерге әсер етеді. Өткен дағдарыстар бірнеше жылдар бойы жалғасып келе жатқан табыстың төмендеуіне әкелді.

Адами капитал теориясына сәйкес, білім деңгейі танымдық дағдыларды арттырады, сондықтан еңбек өнімділігі мен кірістер сияқты еңбек нарығындағы нәтижелерді жақсартады. Білімді жұмысшылар экономикалық дағдарыстар сияқты оқиғалардан туындаған тепе-теңдікті жақсырақ шешеді, өйткені олар жұмыс берушілердің өзгертін қажеттіліктері мен жаңа технологияларға бейімделе алады. Сонымен қатар, білімді жұмысшылардың отбасынан,

достарынан, жарнамалардан, бұрынғы жұмыс берушілерден, радиодан және еңбек бюросынан жұмысқа орналасу мүмкіндіктері туралы көбірек ақпарат алуға мүмкіндіктері бар.

Сонымен, жастардың жұмыссыз болуының негізгі себептері: жастарға бастапқы өтіл алу мүмкіндігінің жоқтығы; қазіргі жастардың жоғары жалақы төлейтін жұмысты іздеуі; жұмыс берушілердің жұмыс іздеген жастарға қоятын талаптарының тым жоғары болуы; жастардың көбісі экономика, банк ісі, менеджмент, заң құқығы, сияқты беделді мамандықтарды таңдауға тырысады, алайда қазақстандық еңбек нарығында мұндай мамандардың көптігінен, ұсыныс сұраныстан артық; COVID-19 вирусынан туындаған пандемия жағдайында әлемдік дағдарыстың әсерінен жұмыс орындарының қысқаруы.

1.2 Жастар жұмыссыздығын төмендетудегі шағын кәсіпкерліктің рөлі

Шағын кәсіпкерлік – әрбір елдің экономикалық өсімінің даму қарқынын, құрылымын және жалпы ұлттық өнімнің сапасын көрсететін маңызды секторлардың бірі. Экономикасы дамыған елдерде ЖҰӨ-ң жартысына жуығы осы шағын кәсіпкерлік үлесіне тиесілі, Қазақстанда бұл небәрі 29,5 %.

Шағын кәсіпкерлік секторының алатын үлесіне елдегі құрылатын жаңа жұмыс орындарының 75-80 % тиесілі. Дегенмен жаңа бастаған кәсіпкерлер бірқатар мәселелерге тіреледі.

Дүниежүзі елдерінің барлығын шарпып, 14 миллионнан астам ауру мен 600 мыңнан астам өлім жағдайлары болған COVID-19 пандемиясы әлеуметтік-экономикалық мәселелермен қатар жүрді, атап айтсақ, жаппай жұмыссыздықтың орын алуы, табыс көзінің болмауы және бизнестің күйреуі, ірі мұнай компанияларының шығынға ұшырап, қаржылық қиындықтарға кездесуі. Ұзаққа созылатын әлемдік экономикалық дағдарыс әлемдік экономикаға біраз уақытқа шейін әсер етуі ықтимал.

Осындай экономикалық дағдарыс кезінде ел экономикасын көтеретін бірден бір жол – шағын кәсіпкерлікті дамыту, шағын кәсіпкерлік субъектілерін қолдау.

Шындығында шағын кәсіпкерлік заманауи кезде нарықтық экономиканың негізі болып саналады. Экономикалық бағалау арқасында ірі кәсіпкерлік құрылымымен салыстырғанда шағын кәсіпкерліктің бірқатар артықшылықтарын айтуға болады.

Оларды атап өтсек, біріншіден, нарықтық таңдауда еркіндікті қамтамасыз ету арқасында, экономиканы құрылымдық жағынан қайта құруға жағдай жасайды. Екіншіден, қосымша жұмыс орынымен қамтамасыз ету арқылы, қоғамдағы жұмыспен қамтылу деңгейін жоғарылатады. Үшіншіден, шығындардың ақталу жылдамдығы арқасында кәсіпкерліктің табыстылығын арттырады. Төртіншіден, тұтынушы нарығындағы өзгерістер мен тұтынушының нарықтық мінез-құлқының өзгеруіне сәйкес сұранысқа жылдам жауап береді. Шағын кәсіпкерлік салалық және аумақтық монополизмге қарсылық таныта отырып, бәсекенің кеңеюіне және нарықтың тауарлар мен қызметтерге толығына мүмкіндік береді. Тұрғындардың жұмысбастылығы саласында

әлеуетке ие болып отырып, ірі кәсіпкерлік саласының өндірістік және технологиялық ерекшеліктеріне сәйкес қолданыла алмайтын жұмыс күшін өндіріске тартады. Яғни үй шаруашылығындағы әйелдердің, мүгедектердің, зейнеткерлердің, студенттердің, жастардың сонымен қатар негізгі жұмыс уақытынан кейін қосымша жұмыс істеуге тырысатын жұмыскерлердің жұмысбастылығын қамтамасыз етеді. Ел экономикасында шағын кәсіпкерліктің қалыптасуы мен дамуы экономикалық өсімді жоғарылатуға ықпал етеді.

Жастар жұмыссыздығын азайтуда шағын кәсіпкерліктің рөлін түсінуде оның экономикалық мәнін, нарықтық қатынастар жағдайында, ұлттық экономика қалыптасуындағы түрлі меншік формасындағы оның қандай орын алатындығын жақсы білу керек.

Шағын кәсіпкерлік туралы көптеген әдебиеттерде зерттелген. Заңда белгіленген белгілері бар нарықтық экономиканың белгілі бір субъектілері жүзеге асыратын қызмет шағын кәсіпкерлік (шағын бизнес) деп танылады[11]. Шағын кәсіпкерлік кәсіпорынның салыстырмалы түрде шағын мөлшері мен шаруашылық қызметінің ауқымын ғана білдірмейді, сондай-ақ ерекше тәуекелдік және инновациялық негізге, толық экономикалық жауапкершілікті ала отырып, жұмсалған капитал бірлігінен барынша кәсіпкерлік табыс алу үшін ұдайы өндіруді басқарудың және ұйымдастырудың дербестендірілген және икемді тәсілдеріне міндетті түрде сүйенеді.

Экономикалық бағалау арқасында ірі кәсіпкерлік құрылымымен салыстырғанда шағын кәсіпкерліктің бірқатар артықшылықтарын және кемшіліктерін айтуға болады.

Әлемдік тәжірибе көрсетіп отырғандай, шағын кәсіпкерлік экономиканың тұрақты дамуына ықпал ете отырып, үлкен рөл атқарады, өйткені оған белгілі бір артықшылықтар тән. Шағын кәсіпкерлікті дамытудың шетелдік және отандық тәжірибесін талдай отырып, ірі бизнеспен салыстырғанда оның мынадай артықшылықтарын көрсетуге болады:

- шаруашылық жүргізудің жергілікті жағдайларына неғұрлым жылдам бейімделу;
- шағын кәсіпкерлік субъектілері іс-қимылдарының үлкен тәуелсіздігі;
- қабылданатын шешімдерді қабылдау мен орындаудағы икемділік және жеделділік;
- қызметті жүзеге асыру кезінде салыстырмалы түрде төмен шығыстар, әсіресе басқаруға арналған шығындар;
- жеке тұлға үшін өз идеяларын іске асыруға, өз қабілеттерін көрсетуге үлкен мүмкіндік;
- бастапқы капиталға деген қажеттіліктің неғұрлым төмендігі және өнімге және өндіріс үдерісіне жергілікті нарықтардың талаптарына жауап ретінде тез өзгерістер енгізу қабілеті;
- меншікті капиталдың салыстырмалы түрде жоғары айналымдылығы және т. б.

Шындығында шағын кәсіпкерлік заманауи кезде нарықтық экономиканың негізі болып саналады.

Шағын бизнестің тиімділігін қамтамасыз ететін маңызды артықшылығы қызметкерлердің өзара алмасуы болып табылады. Қызметкерлер арасындағы атқаратын қызметтерді белгілі түрде

шектеу кезінде шағын ұжым үшін өзара көмек және бір-біріне қолдау, ал қажет болған жағдайда қайталау және өзара алмастыру тән.

Шағын кәсіпкерлікті ұйымдастыру үшін, әдетте, негізгі қаражатқа ірі салым қажет емес екенін атап өту қажет. Бұл артықшылық көптеген жаңа бастаған кәсіпкерлерді өз ісін бастауға тартады және шығарылатын өнімнің, жұмыстардың, қызметтердің өзіндік құнына оң әсер етеді.

Сонымен қатар, шағын кәсіпкерліктің бірқатар кемшіліктері мен мәселелері бар:

- тәуекелдің жоғары дәрежесі, үлкен шығынға ұшырап, жабылып қалу қорқынышы, себебі көп нәрсе сыртқы ортаның ықпалына байланысты;

- капиталдың жинақталу мүмкіндігінің төмендігі, оның иелері өндірісті кеңейту үшін өз қаражатының аз ғана бөлігін бөле алады;

- шағын кәсіпкерлік саласы шектеулі, қор және ғылымды қажетсінетін өндірістерге енгізу қиын;

- шағын кәсіпорындарға өзінің маркетинг қызметін, дилерлік желіні ұйымдастыру қиын, шығарылатын өнімнің номенклатурасы шектеулі және ірі өндіріспен бәсекелестікте қиындықтар туындайды.

Жастардың өзекті мәселелері ішінде жұмыссыздықтың өсуі алда тұр. Дамыған елдерде, мысалы, АҚШ-та қазіргі пандемия кезінде 7,7 млн. жастар жұмыссыз. Ұлыбританияда 2020 жылдың мамыр айында жұмыссыздық бойынша жәрдемақы алуға өтініш берген жастар саны алдыңғы айлармен салыстырғанда 109 %-ға өскен. Еуропада жұмыссыздық саны біршама өскен, әсіресе Италия, Испания, Францияда[12].

Қазақстанда жастар жұмыссыздығы 2019 жылы 2 тоқсанда 3,7%, ал пандемия кезінде 2020 жылдың 2 тоқсанында 4 % болған, өткен кезеңмен салыстырғанда 0,3%-ға өскен. Жастарды жұмыспен қамтуда кәсіпкерлікті, өз бетінше жұмыспен қамтуды дамыту керек. Өз бетінше жұмыспен қамтылғандарды жастар бойынша да қарастыратын болсақ, олардың саны да жыл сайын азайып келеді (1-кесте).

Кесте 1- ҚР бойынша 2013-2019 жылдардағы өз бетінше жұмыспен қамтылған жастар саны (15-28 жас аралығында)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2019 ж. 2013 ж салысты рғанда, %
Өз бетінше	722,1	667,3	581,6	513,0	492,5	471,3	478,1	

жұмыспен қамтылғандар, мың адам								66,2
соның ішінде:								
жұмыс берушілер, мың адам	28,5	25,0	15,5	17,3	18,9	15,7	17,5	61,5
өз бетінше жұмыс істейтін қызметкерлер, мың адам	670,0	635,8	561,5	491,8	469,8	453,0	457,3	68,3
кооператив мүшелері, мың адам	0,9	0,8	0,3	0,3	0,6	0,3		5,3
отбасылы кәсіпорындарының көмекші (ақы толенбейтін) қызметкерлері, мың адам	5,6	3,8	3,6	3,5	2,0	3,0		17,2
Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігінің Статистика комитетінің мәліметтері/ https://stat.gov.kz/								

Жастар көбіне жалақысы тұрақты жалдамалы жұмыскер болуды, мемлекеттік қызметте жұмыс жасағанды қалайды, жастар кәсіпкерлікпен айналысуда тәжірибенің жоқтығынан, киындықтан қорыққандықтан, ақша қаражатының және капиталдың болмауынан өз бетінше жұмыспен қамтылу бағытын қаламайды. Оны 1-кестедегі мәліметтерден байқауға болады. Бүгінде өзіндік жұмыспен қамтуды, жастардың шағын кәсіпкерлікпен айналасуын қолдау қажет. Қазақстандағы даму институттары мен венчурлік қорлар жобаны жүргізетін сауатты инженерлер мен менеджерлердің жетіспеушілігін атап өтуде.

Ұлттық инновациялық жүйені табысты дамыту үшін даму институттары қазіргі заманғы инфрақұрылымды – ғылыми орталықтарды, технопарктерді құру және оларды дамыту қажет. Сонымен қатар, зияткерлік ұлтты қалыптастыру жөніндегі міндет инфрақұрылымдық негіздерді құруға да, адами капиталға да инвестиция салуды көздейді, Біздің ойымызша, венчурлық индустрия Қазақстан Республикасы экономикасының инновациялық секторының жылдам ілгерілеуін ынталандыратын пәрменді элемент болуға барлық негіз бар.

Қазақстанның әрбір аймағы жаппай кәсіпкерлікті, оның ішінде отбасылық кәсіпкерлікті дамыту жөніндегі шаралар кешенін ұсынуы тиіс. Ең алдымен білім беру жүйесінің рөлі өзгеруі керек. Біздің міндетіміз-білім беруді экономикалық өсудің жаңа моделінің орталық буынына айналдыру. Оқу бағдарламалары жастардың сыни ойлау қабілетін және ақпаратты өз бетінше іздеу дағдыларын дамытуға бағыттау қажет.

«Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті» коммерциялық емес акционерлік қоғамында кәсіпкерлік білім беру бойынша дамыту жөніндегі іс-шаралар атқарылуда.

Барлық бакалавриат мамандықтарына «Кәсіпкерлік негіздері және стартап менторы» деген пән енгізіліп, оқытылуда. Сонымен қатар пәнаралық модуль ретінде барлық экономикалық және заң мамандықтарына «Бизнес-жоспарлау» пәні енгізіліп, оқытылуда. Студенттердің кәсіпкерлік ойлауын қалыптастыру және әртүрлі аспектілерінде практикалық дағдыларды дамыту бұл пәндердің басты мақсаты. Сонымен қатар білім алушылардың сабаққа қызығушылығын арттыратын және өз мамандығын меңгеруде аналитикалық, коммуникабельді және шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал ететін тренингтер өткізіледі.

Бизнес-құрылымдармен және бизнес қауымдастықтармен одан әрі ынтымақтастықты дамыту, кәсіпкерлік құзыреттілікті қалыптастыруға, дипломдық жұмыстар мен өндірістік практикаға басшылық етуге бағытталған пәндер бойынша оқу процесіне жетекші маман-практиктерді тарту, сондай-ақ бизнес-бағдарланған пәндерді оқу-әдістемелік сүйемелдеуді бірлесіп әзірлеу үшін бизнес-сектор кәсіпорындарында мамандар даярлатын кафедралардың филиалдарын құру және бұрыннан бар филиалдардың жұмысын жандандыру. Стартаптар, бизнес-жобалар конкурстарына студенттер, магистранттар, жас ғалымдардың қатысуын белсенді ету және ғылыми және ғылыми-техникалық қызмет нәтижелері жобаларын коммерцияландыру шеңберінде білім алушыларды Enactus, Эразмус+ халықаралық әлеуметтік кәсіпкерлікті дамыту бағдарламаларына қатыстыру, оның ішінде әлеуметтік-бағытталған және коммерциялық бизнес жобалары іске асыруға қатыстыру.

Осылайша, Қазақстан экономикасын жаңғырту жағдайында индустриялық-шикізат экономикасынан "білім экономикасы" моделіне көшу стратегиялық басымдық болып табылады. Бұл индустриялық үрдістерді тереңдетуге, оң әлеуметтік-экономикалық және техникалық-технологиялық өзгерістерге ықпал ететін жас инновациялық белсенді кәсіпкерлердің легін қалыптастыру қажеттілігін өзектендіреді.

2 Қазақстандағы жастар еңбек нарығы мен еңбек көші-қонын талдау

2.1 Цифрландыру жағдайында Қазақстандағы жастар еңбек нарығының жағдайын талдау

Экономикалық дамудың заманауи жағдайында экономикалық қызметтің барлық түрлерінде сандық технологияларды қолданудың көбеюі байқалады. «Цифрлық экономика» термині ғылыми зерттеулерде алғаш рет 1995 жылы қолданылғандығына қарамастан, қазіргі кезде цифрландыру процестерін зерттеу еңбек нарығында ерекше өзекті болып табылады. Бұның себебі төртінші өнеркәсіптік революцияға көшу кезіндегі технологияның даму қарқыны алдыңғы өнеркәсіптік революцияға қарағанда түбегейлі айырмашылықтары бар екендігімен тән болды.

Жыл сайын әлемдік еңбек нарығын 40 миллион адам толықтырады, бұл 2030 жылға дейін әлемдік экономикада 600 миллионнан астам жаңа жұмыс орындарын құруды қажет етеді.

Адамдардың жасы ұлғайған сайын олардың шығындары денсаулық сақтау және басқа қызметтерге жоғары шығындарға ауысады. Көптеген елдерде бұл дәрігерлер, мейірбикелер мен медбикелер сияқты көптеген мамандықтарға айтарлықтай сұраныс тудырады.

Дамушы елдердегі өсіп келе жатқан жас ұрпақ жаңа жұмыс орындарын құруды және жұмыс берушілердің болашақ талаптарына жастарды дайындауды талап етеді, яғни оларды жаңа дағдыларға оқыту оқытудың жаңа формалары мен мазмұнын қолдану арқылы жүзеге асырылуы керек. 2035 жылға қарай өндірістік үдерістердің үштен бірі автоматтандырылуы мүмкін. Бұл 75% жұмыс орындарына әсер етуі мүмкін [13].

Әр түрлі сарапшылар мен ғалымдар «технологиялық» жұмыссыздыққа әртүрлі баға береді. Автоматтандырудың жаңа толқыны нәтижесінде орта есеппен әлемдегі жұмыс орындарының шамамен 30%-ы жоғалып кетуі мүмкін деп болжануда. Кәсіби дағдылардың төмен және орта деңгейлері (мысалы, жүргізушілер, кассирлер, кеңсе қызметкерлері) негізгі тәуекелге айналады, өйткені күнделікті жұмыс функцияларының көпшілігі оларда шоғырланған [14].

Сонымен бірге, автоматтандыруға байланысты жұмыс орындарын жоғалту жылдамдығында елдер арасындағы айырмашылықтар бар. Мысалы, Қазақстан экономикасын роботтандыру деңгейі дамыған елдердің көрсеткіштерінен едәуір артта қалып, 10 мың жұмысшыға шаққанда 70 роботтан келеді, ал Оңтүстік Кореяда, Жапонияда және Сингапурда жұмысшылардың дәл осынша саны 500-ден астам роботты құрайды. 2030 жылға қарай Швеция тау-кен өнеркәсібінде автоматтандыруға толық көшуді жоспарлап отыр, бұл дәстүрлі форматта шахтер кәсібінің жоғалуын білдіреді. Оның орнына еңбек нарығында инженерлер мен IT мамандарына сұраныс болады.

Осылайша, жаңа технологияларды енгізу жұмыс орындарын құруға мультипликативті әсер етеді: жоғалып кеткендердің әрқайсысы үшін 2,4-4 жаңа жұмыс орындарын құруға болады.

Мысалы, Францияда интернет-экономиканың әсерінен жоғалған 0,5 миллион жұмыс орнына 1,2 миллион жаңа жұмыс пайда болды. Жасыл экономикаға байланысты салаларда әр «жоғалған» жұмыс орынның орнына 4 орын құрды [15].

Цифрландыру жағдайындағы еңбек нарығына әсер ететін факторларды екі түрлі сипаттама бойынша қарастыруға болады. Біріншіден жұмыспен қамсыздандыруға әсер етуші факторлар:

- жаңа мамандыру есебінен жұмыс орындарының пайда болуы;
- IT мамандықтарының қолданылу ауқымының кеңеюі есебінен сұраныстың жоғарлауы;
- Интернет – сервис қызметтер жүйесін тиімді пайдалану арқылы жұмыс орындарын іздестіру уақытының қысқартуға мүмкіндік алу. Нәтижесінде фрикциондық жұмыссыздық азаяды.

Екіншіден цифрландыру жағдайында жұмыссыздықты қалыптастыратын факторлар қалыптасады:

- Жұмыс орындарының автоматтандырылуы және оның әсерінен кейбір мамандар қатарына сұраныстың болмауы;
- Жоғары білікті мамандар мен мамандарды қайта даярлау арасындағы мерзімдік кезеңнің ұзарып кетуі, нәтижесінде құрылымдық жұмыссыздықтың пайда болуы.

Төмендегі 2-кестеден соңғы үш жылға талдау бойынша жалдамалы қызметкерлердің саны 1564,8 адамнан 1567,7 адамға артқанын, керісінше, өзін-өзі жұмыспен қамтығандар саны 492,5 адамнан 478,1 адамға азайғанын көруге болады.

14-28 аралығындағы жастардың жалпы санынан 7% NEET жастар қатарында. Жастардың басым бөлігі көлеңкелі экономикада қызмет көрсетуде. Мемлекет тарапынан ұсынылған жұмыстар жалақысы және еңбек өнімділігі төмен жұмыстар ретінде есептеліп отыр.

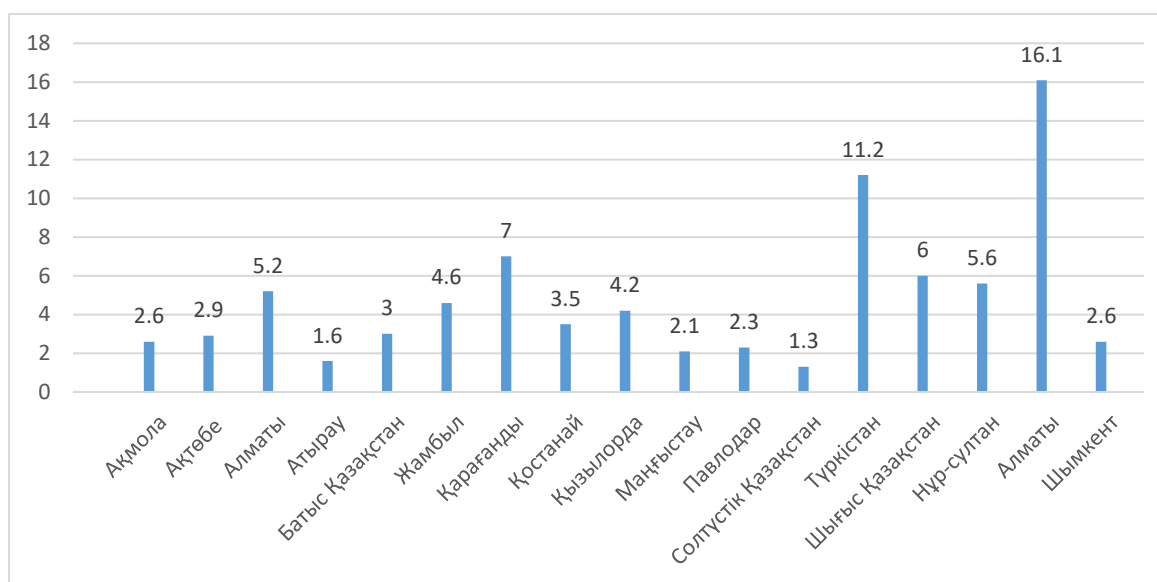
Жұмыспен қамтылған жастар жалдамалы жұмысшылар ретінде орналасқан. Себебі экономикалық әр түрлі факторларға байланысты кәсіпкерлік қызметтердің жастар үшін тартымдылығы аз болып отыр.

Кесте 2- Қазақстандағы 14-28 жас аралығындағы жастардың еңбек нарығы

Көрсеткіштер	2017 жыл	2018 жыл	2019 жыл
Қазақстан Республикасындағы жастар саны	3995913	3900900	3830526
Қазақстан Республикасындағы жұмыс күші	2141000	2087600	2124900
Қазақстан Республикасындағы жұмыспен қамтылған жастар саны,	2057300	2007900	2045900

оның ішінде:			
-жалдамалы қызметкерлер	1564800	1536600	1567700
-өз бетінше жұмыспен қамтылғандар	492500	471300	478100
Жұмыссыздар	83700	79800	79000
Қазақстан Республикасындағы жұмыс құрамына кірмейтін жастар	1429100	1342600	1355200
Ескерту: Ақпарат көзі: www.stat.gov.kz			

Жастар арасындағы жұмыссыздық 2018 жылдың 3 тоқсанында Алматы қаласында белгіленді – 6,4% (Қазақстан бойынша -3,9 %), содан соң Түркістан облысы - 5,1%, Қарағанды облысында – 4,6% деңгейінде болды (сурет 1).

Сурет 1– 2018 жылдың 3 тоқсанындағы жастар арасындағы жұмыссыздар саны

Ескерту: Ақпарат көзі: www.stat.gov.kz

Жастар арасында барынша қызығушылық тудыратын сала көтерме және бөлшек сауда 401,7 мың адам (үлес салмағы - 16,7%). Екінші кең тараған қызмет түрі - білім беру, ауыл шаруашылығы, орман және балық шаруашылығы (үлес салмағы - 14,16%). Өнеркәсіпте жұмыспен қамтылған жастардың саны - 231,5 мың адам (үлес салмағы - 11,3%). Алғашқы бестікте мемлекеттік басқару мен қорғаныс, міндетті әлеуметтік қамсыздандыру саласы да бар, бұл салада жұмыс жасайтын жастар саны 138,9 мың адам.

3-кестеден экономикалық қызмет түрлері бойынша жастардың жұмыспен қамтылуы туралы мәліметті көре отырып, 2016 жылдың I тоқсанымен салыстырғанда 2019 жылы I тоқсанда 7 %-ға азайғанын көруге болады, соның ішінде өндірістің көпшілік салаларында осы кезеңде жұмыспен қамтылған жастар саны азайған, тек көтерме және бөлшек сауда саласында ғана жұмыспен

қамтылғандар саны артқан, демек жастар өндіріске қарағанда сауда саласында еңбек етуді қалайды.

Кесте 3 – Экономикалық қызмет түрлері бойынша жастардың жұмыспен қамтылуы

	15 жас және одан үлкен жастағы халық саны			
	Ітоқ 2016 ж	Ітоқ 2017	І тоқ 2018	І тоқ 2019
Экономикада жұмыспен қамтылғандар, соның ішінде	2 221,3	1 968,7	2 024,6	2085,2
Ауыл, орман және балық шаруашылығы	323,1	234,9	286,0	233,6
Өнеркәсіп	269,9	208,6	204,7	231,5
Тау кен өндіру өнеркәсібі	55,5	50,7	46,6	54,8
Өңдеу өнеркәсібі	151,9	111,4	117,7	130,4
Электрмен қамтамасыз ету, газ беру	42,3	32,6	27,8	28,6
Сумен қамтамасыз ету, кәріздендіру	20,2	13,9	12,7	17,6
Құрылыс	177,8	159,8	145,6	153,0
Көтерме және бөлшек сауда	394,3	346,0	332,4	401,7
Көлік және қойма	149,6	131,7	132,3	139,1
Білім беру	254,1	225,1	244,2	240,5
Денсаулық сақтау және әлеуметтік қызметтер	100,2	109,4	116,4	99,4
Кәсіби, ғылыми және техникалық қызмет	63,3	69,6	63,1	63,9
Мемлекеттік басқару, қорғаныс, міндетті әлеуметтік қамсыздандыру	139,1	127,2	144,5	138,9
Ақпарат көзі: www.stat.gov.kz				

Жалпы 2019 жылдың 4 тоқсанында жұмыссыздар саны 78,5 мың адамды құрады. Жұмыссыздар арасында 29 жасқа дейінгі жастар 17,8%-ды құрайды, оның ішінде 16-24 жастағы 8,5%-ды және 25-28 жастағы 9,2%-ды құрайды. Жастар еңбек қызметін басқаруға айтарлықтай ықпал ететін, жас қызметкерлерді іздеуге және жұмысқа орналастыруға ықпал ететін мекемелер жоқ емес, бірақ олардың жұмыстары жеткілікті түрде тиімді деп айта алмаймыз. Еңбек нарығын және талап етілетін жұмыспен қамту салаларын сипаттау үшін еңбек нарығының институттары туралы ақпараттың негізгі көздерін түсіну маңызды. Х.Досмұхамедов атындағы Атырау мемлекеттік университетін бітірген түлектер мен жұмыс берушілерге интервью жүргізілді. Осы

интервью қорытындысы бойынша жастардың бос жұмыс орындарын іздеу көздері негізінен интернет екендігі белгілі болды.

Интернет арқылы жұмыс таптым деп жауап бергендер үлесі 30,2%, сонымен қатар кадр агенттігі деп көрсеткендер үлесі де жоғары (19%), ал мемлекеттік жұмыспен қамту қызметтері кадр агенттігімен салыстырғанда төмен (13%).

Жұмыс берушілердің жас мамандарды іздеу көздерін 2-суреттен көруге болады. Жоғары оқу орындарында жыл сайын өткізілетін бос орындар жәрмеңкесі сияқты арнайы шаралардың тиімділігі төмен, оның көмегімен жұмыс тапқандар саны аз (сурет 2).

Жыл сайын еңбек нарығына 120 мың мектеп бітірушілер шығады, олардың 18%-ы колледждерге түседі, жоғары оқу орындарына 60%-ы түседі, біліктіліксіз 19%-ы қалады, басқалар - 3% (басқа елге кеткендер, әскерге шақырылғандар және т.с.с). Білім деңгейі бойынша жастардың 36%-нда жоғары білім бар, 39% - орта арнайы білім, 25% - негізгі, жалпы, бастапқы білімі барлар.

Сурет 2 –Жұмыс берушілердің жас мамандарды іздеу көздері, %

Ескерту: Ақпарат көзі: www.stat.gov.kz

Жұмыс берушілердің жастарға ұсынатын жалақы деңгейі үлкен жас топтарымен салыстырғанда айтарлықтай ерекшеленеді. Алайда, бұл табиғи үдеріс және әдетте тәжірибе арқылы табыс деңгейі артады. Бірақ сонымен бірге бұл жағдай еңбекке ынталандыруға нұқсан келтіреді.

Жастардың жұмыспен қамтылуын саралаудың қазіргі деңгейі көбінесе объективті экономикалық жағдайлармен – жалпы экономикалық жағдаймен, еңбек нарығының конъюктурасымен, экономиканың салалық құрылымымен және т.б. байланысты, Қазақстандағы жастар арасындағы жұмыссыздық салыстырмалы түрде төмен деңгейде болғанына қарамастан, көптеген жастар еңбек нарығында белгілі бір кедергілерге тап болады. Мысалы, ауылдық жерлер жұмысқа орналасу тұрғысынан көп түрлілікті қамтамасыз етпейді, бұл жастар арасындағы еңбек көші-қонын арттырудың маңызды факторы болып табылады. Сонымен қатар, Қазақстандағы

еңбек нарығының проблемасы еңбек ресурстары мен жұмыс орындарының теңгерімсіздігімен де, олардың сапасымен де байланысты.

2.2 Жастар еңбек көші-қонын талдау

Білікті және жоғары білікті адам ресурстарына деген бәсекенің күшеюі, жоғары білікті кадрлардың дамыған елдерге көші-қон дамушы және дамыған елдерде көші-қоны үдерістері аясында жаһандық трендке айналып отыр. Қазақстан халқының, оның ішінде жастар көші-қоны ұлттық экономикаға қауіп төндіруде. Көші-қондық ағымдар және оларды реттеуші басқарушылық тетіктер ел экономикасының тұрақтылығын қамтамасыз етуші маңызды тұжырымдама.

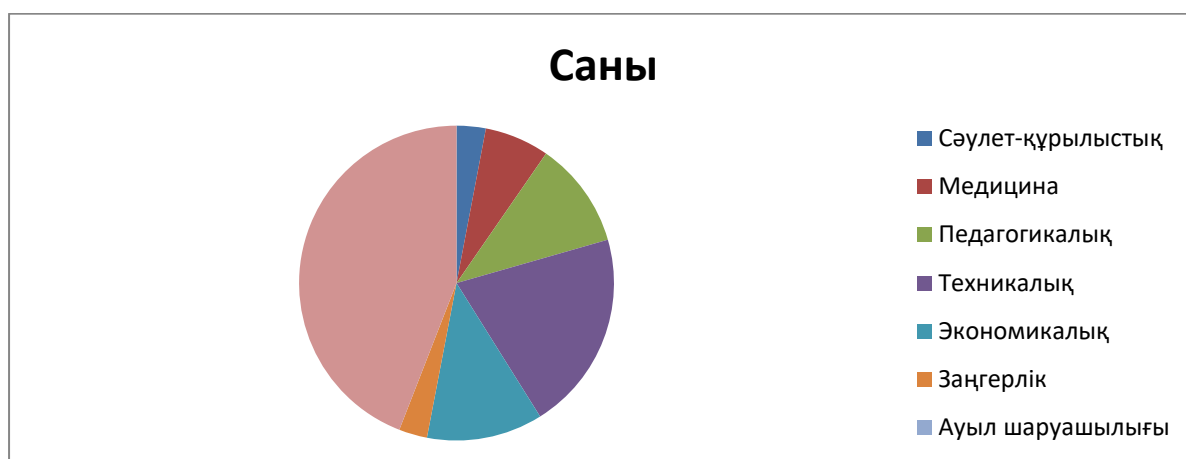
2017 жылы «Жастар» Ғылыми-зерттеу орталығы жүргізген әлеуметтік зерттеу нәтижелеріне сүйенетін болсақ, жастардың көші-қон көңіл күйіне назар аудару керек[16].

Жастардың нақты көші-қон ниеті бар, жастардың едәуір бөлігі жақын арада басқа елге көшуге ниеттері бар. Егер бұл ниеттер іске асырылса, республикаға еңбекке қабілетті жас халықтың кету қарқынының артуы қауіп төндіреді. Бұл құбылыс бірқатар жағымсыз салдарға әкелуі мүмкін, соның ішінде еңбек нарығында жұмыс күшінің жетіспеушілігі, туу деңгейінің төмендеуі және халықтың қартаюы, бұл мәселені әрі қарай зерттеу және мемлекет тарапынан бірқатар шаралар алынуы қажет деп ойлаймыз.

Жалпы 2012 жылдан бастап Қазақстанда елден кеткен азаматтардың саны біртіндеп артып отырған. 2015 жылы 485831 адамның ішінде жұмысқа жарамдысы 364094 адам болса, 2020 жылы елден кеткен жалпы халық саны 1155477 адам, жұмысқа жарамдысы 749051 адам. Яғни халық көші-қоны шамамамен соңғы 5 жылда 100 %-ға артқан. Әрине жалақы көлемі бойынша елеулі айырмашылықтар болғандықтан басқа елге барып еңбек етуге тура келеді. Қазақ азаматтарының басым бөлігі Ресейге кеткен. Мысалы, 2019 жылдың өзінде Ресейге 39784 адам әр түрлі мақсатта барған. Қазақстанда өңдеуші өндіріс орындарының көлемі бойынша өзгеріс болмағандықтан аймақтар экономикасының тартымдылығы да азайған. Айта кету қажет, білім беру және денсаулық сақтау саласында мамандандырылған мамандар қажеттілігі артып отыр. Бірақ жалақының төмен болуына байланысты білікті мамандарымыздың шет аймақтарға кету санының артқандығын келесі 3-суреттен байқауға болады.

Зерттеулерге сәйкес, алдағы 10-20 жылда еңбек нарығында қазіргі мамандықтардың жартысына жуығы жойылып кетеді. Бізге перспективті экономика сұранысына сәйкес отандық білімді жаңғыртып, цифрлық дәуірдің талаптарына сай мамандарды даярлау керек болады», - деп ҚР Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев атап өткендей, алдағы уақытта еңбек нарығындағы сұраныс бар мамандарды даярлау қажеттігі туындайды. Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев Үкіметтің алдына қойған мемлекеттік Жұмыспен қамту саясатын жүзеге асыру бойынша жеті міндеттердің бірі ел экономикасын білікті кадрлармен қамтамасыз ету болып

табылады. Халық саны 2025 жылға қарай 19,8 млн. - ға дейін өседі деп болжануда, жұмыс күші 9,8 млн. адамды құрайды.

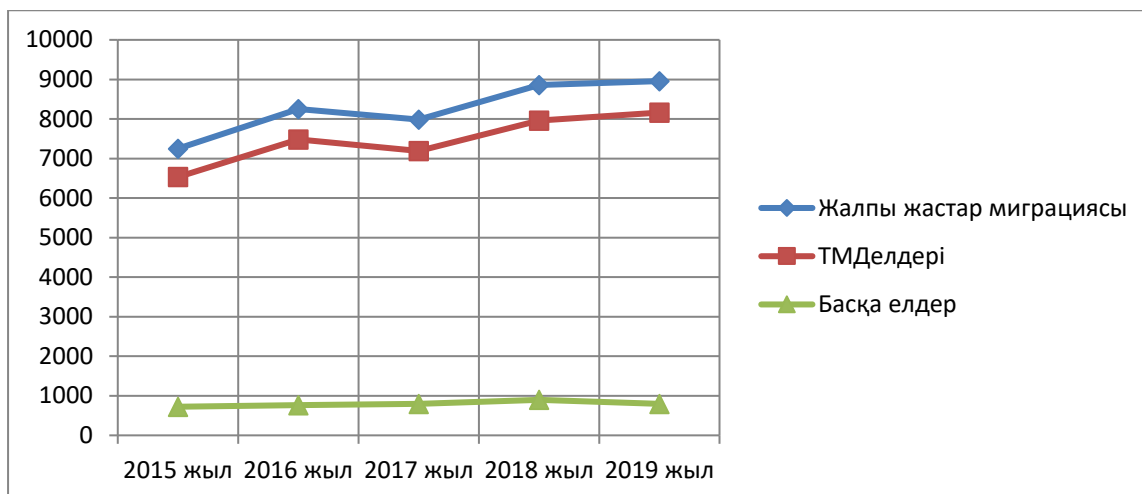

Сурет 3- мамандықтар бойынша 15 жастан асқан халықтың көші-қоны, 2019 жыл
Ескерту: Ақпарат көзі: www.stat.gov.kz

Сыртқы көші-қонның басым бөлігі техникалық мамандықтар үлесінде. Техникалық мамандық иелерінің көші-қоны 947 адам, экономикалық мамандықтар 550 адам және медицина мамандары 306 адам немесе сәйкесінше 22,1 %, 13% және 7,2% құраған[17].

Еңбек нарығындағы жастардың сыртқы көші-қонының себептерінің бірі ғылыми әзірлемелерге және ғылыми зерттеу жұмыстарына жұмсалатын шығынның өте аз болуы. 2010 жылдан бастап ғылыми зерттеу жұмыстарына жұмсалатын шығындар ЖҰӨ-ң 0,2% -дан 0,1%-ға азайған. Сонымен қатар кәсіпорындардың ғылыми-зерттеу жұмыстарына жұмсайтын шығындары да 41%. Нәтижесінде, шикізаттық емес секторды жаңа инновациялармен қамтамасыз ету мүмкіндігі шектеулі болып отыр. Экономиканың шикізаттық емес секторы еңбекке қабілетті жастарды жұмыспен қамтып отыр, алайда жұмыспен қамту сапасы төмен. Мемлекеттен ғылыми зерттеу жұмыстарына бөлінетін шығын төмен болғандықтан сұранысқа және сапасына сай өнімдер өндірісінің көлемі де аз болады. Сондай-ақ жасанды интеллект, роботизация қолданысының жетілуіне қарамастан көптеген дамушы және дамыған елдер арзан еңбек ресурстарын тартуға жұмылады. Нәтижесінде сыртқы нарықты еңбек ресурстарына деген сұраныстың болуынан еліміздегі қалған еңбек ресурстарының сапасы төмендей береді.

Сурет 4- Жастардың көші-қоны (14-28 жас аралығы), адам

Ескерту: Ақпарат көзі: www.stat.gov.kz

2015 жылы 14-28 жас аралығындағы 7250 адам, 2016 жылы 8249 адам, 2017 жылы 7988 адам, 2018 жылы 8859 адам, 2019 жылы 8957 адам ТМД және басқа елдерге жұмыс, оқу және емделу мақсатында көшіп кеткен.

Еңбек ресурстарының қозғалыс нәтижелері зияткер, кәсіби әлеуеттің қалыптасуына, еңбек нарығының конъюнктурасына және жалақы мөлшерінің бекітілуіне әсер етеді. Жұмыс күші көші-қоны күшейгенде бір елде немесе өңірде экономикалық белсенді халық үлесі артса, екінші аймақта керісінше кемиді де еңбек ресурстарының сапасы елеулі өзгеріске ұшырауы мүмкін. Қазақстанның жастары көші-қонының тұрақтылығын PEST-талдау 4-кестеде берілді.

Жастар көші-қоны оң нәтижелермен қатар теріс нәтижелер беруі де мүмкін. Оң нәтиже ретінде келесілерді атауға болады:

- біліктілік деңгейінің және кәсіби білім көлемінің артуы, жаңа тәжірибе және технологияларды игеру;

- кәсіби қауымдастықта тұрақты байланыстардың қалыптасуы;

Кесте 4- Қазақстанның жастары көші-қонының тұрақтылығын PEST-талдау

	Еңбекке қабілетті жастардың елден кетуге итермелейтін факторлары	Еңбекке қабілетті жастардың шетелге орналасу себептері
Саяси факторлар	-мемлекеттің барлық деңгейлеріндегі бюрократия; -еңбек ресурстарына мемлекет тарапынан көрсетілетін қолдаудың аздығы; -адам ресурсын қорғау бойынша қауіпсіздік деңгейінің төмен болуы.	-жергілікті халықтың мемлекетті басқару ісіне араласу мүмкіндігінің болуы; -адам құқы қорғау Заңдарының сақталуы.
Экономикалық	-елдегі әлеуметтік-экономикалық	-экономикасы дамыған, әлеуметтік-

факторлар	жағдайдың тұрақсыздығы, әлсіз экономика, экономикалық перспективалардың көп жағдайда негізсіз болуы; -жалақы көлемінің аз болуы (баспанаға ие болу мүмкіндігінің аз болуы, бала оқыту және т.с.с.)	экономикалық дамудың жоғары деңгейі; -өмір сүрудің жоғары стандарттары, тұрмыстық жағдайдың жоғары болу мүмкіндігінің болуы; -әлеуметтік және экономикалық тұрақтылық; -жалақы көлемінің жеткілікті деңгейде төленуі; -әділ бәсеке, бизнесті дамыту мүмкіндігі.
Әлеуметтік факторлар	-адам капиталы сапасының нашарлауы, жергілікті тұрғындар мәдениетінің төмен болуы, білім деңгейінің қанағаттандырылмауы, жоғары білікті мамандар көші-қонының күшеюі; -денсаулық сақтау және білім саласы бойынша қамтамасыз етудің әлсіз болуы; -өзін-өзі жетілдіру перспективасының болмауы; -еңбек нарығында сұранысқа ие болмау.	-жергілікті тұрғындар мәдениетінің жетілген болуы; -сапалы білім жүйесі, сапалы денсаулық сақтау жүйесі; -кәсіби тәжірибеден өту мүмкіндігінің кең болуы; -еңбек нарығында сұранысқа ие болуы; -өзін-өзі жетілдіру перспективасы бар.
Техникалық факторлар	-ғылыми кадрларды дамыту деңгейінің төмендігі; - елдің немесе аймақтық экологиялық жағдайының нашарлауы.	-бәсекелі ортада кәсіби даму, мансаптық өсу мүмкіндігінің кең болуы; -еңбек ресурстарының өмір сүру жағдайына ыңғайландырылған дамыған инфрақұрылым; -ғылымның жоғары деңгейде дамуы; -қолайлы экология.

-жастардың көзқарасының кеңеюі және заманауи жағдайлардың болашағын болжау мүмкіндігіне ие болу;

-білім және технология ағымына мүмкіндік беретін халықаралық іскерлік қатынастардың дамуы;-шетел тілін игеруі;

-шетел мигранттары қызметінен қаржылық ағымның артуы;

-мигранттың алған білімі негізінде елге оралған соң жеке бизнесті ашу мүмкіндігі.

Аталған позитивті тұжырымдар егер көші-қон «қайтарымды» болса оң нәтиже береді.

Жастар көші-қонының теріс нәтижелері:

-еңбекке қабілетті біліктілігі жоғары адам ресурстарның азаюы. Нәтижесінде еңбек ресурстарының қартаюы және елдің кәсіби әлеуетінің әлсіреуі;

-еңбек ресурстарының жалпы білім беру және кәсіби дайындығына жұмсалған шығындардың босқа жұмсалыуы;

- келесі жас буынға тәлімгерлердің болмай қалу қаупі.

Елдегі өндіріс орындарының бірліктері азайған сайын жастар көші-қоны артып отыр. Аталған жағдайлардың кері әсері мемлекетіміздің ғылыми және өндірістік әлеуетін азайта отырып, сыртқы қауіп қатерді арттырады.

Қазақстан жастарының көші-қон ағымының бағыттары:

- Тұрақты жұмысқа орналасу мақсатында көші-қон;
- Уақытша еңбек көші-қоны (жазғы каникул мезгілінде);
- Білім алу мақсатындағы көші-қон;
- Тағылымдамадан өту мақсатындағы көші-қон.

Дамыған елдер нарығында білім алушыларды Work and travel USA, Srat Travel секілді уақытша жұмыспен қамту бағдарламалары кеңінен орын алған болатын. Аталған бағдарламалар негізінде жастар жұмыс жасауға барып, сол аймақтың экономикалық жағдайын игерген соң егер әлеуметтік-экономикалық жағдайы қалыпты болса түбегейлі орналасуға тырысады. Сондай-ақ жастар шетел тілін үйрену мақсатында экскурсиялық аймақтарға гид ретінде жұмысқа орналасып, маусым барысында өздерін сынауға да тырысады[18].

Қазақстан мемлекетінің әлеуметтік потенциалын сақтау бойынша саясаты екі бағыт бойынша жүзеге асырылады: жастарды қолдау және білім беру мен еңбек көші-қонының қайтарымдылығын арттыру. Жастар көші-қоны республика аймақтарының экономикалық, демографиялық және технологиялық дамуына, адам капиталының сапасына әсер ететін маңызды факторлар қатарынан болып отыр.

Дуальды оқыту жүйесі бойынша кадрларды даярлауға қызметкерлердің төмен қызығушылығы сияқты бірқатар проблемалар бар, бұл білім беру бағдарламаларының мазмұнын жаңартуды және олардың нарық қажеттіліктеріне сәйкестігін тежейді және қиындатады. Бұл процеске Қазақстан Республикасы Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігінің білікті кадрлар даярлау жүйесінің пайда алушысы ретінде қатысуы өте маңызды. Нәтижесінде, жұмысқа орналасу және төмен жалақы проблемасына байланысты инженерлік-педагогикалық сектордың жоғары тиімді қызметкерлері қызмет көрсету және өндіріс саласына кетеді, ал кейбіреулері тіпті көңілі қалып, тұрғылықты жерін өзгертіп, басқа елден неғұрлым қолайлы және перспективалы өмір сүру жағдайларын, жұмыс іздейді[19].

3 Жастар еңбек нарығын жетілдіру және жастар жұмыссыздығын төмендету бағыттары

2019 жылдың ақпан айынан осы жылдың тамызына дейін Қазақстанда тұрғындарды жұмыспен қамту орталығына жұмыссыз ретінде тіркелген саны 26 мыңнан 219 мыңға жетті. COVID-19 пандемиясы бойынша алғашқы оқшаулану 1-ші кезеңінде 4,6 млн. еңбек ресурсы, 2-ші кезеңінде 2,6 млн. еңбек ресурсы табыссыз қалды. Еңбек және тұрғындарды әлеуметтік қорғау Министрлігінің деректеріне сүйенсек жұмыспен қамту орталығына тіркелгендер саны 8 есеге артқан. Олардың арасында уақытша жұмыс орнымен қатар тұрақты жұмыс орнынан айырылған да бар. COVID-19 пандемиясының орын алуына байланысты оқшауланып жұмыс жасау үлгісі орын алған еді[20].

Болашақта экономикалық цифрландыру мақсатында оқшаулану үдерісі экономикалық қызметтің барлық аясында орын алатын болады. Сондықтан да цифрлық технологияны игере алмаған жастар арасындағы жұмыссыздық деңгейі тағы да артатын болады.

Пандемия жағдайында Қазақстанда «Еңбек» жұмыспен қамтуды және жаппай кәсіпкерлікті дамытудың Мемлекеттік бағдарламасын (әлеуметтік жұмыс орны) жұмыссыздық деңгейін азайту мақсатында жүзеге асырылуда. Әлеуметтік жұмыс орны 12 айға арналған. Мемлекеттік бағдарлама негізінде жұмыс беруші, жұмыспен қамту орталығы және жұмысшы арасында әлеуметтік келісім шарт жасалады. Келісім шарт мазмұнына сәйкес жалпы жалақы көлемінің 35 % мемлекет, ал қалған 65%-н жұмыс беруші төлейді.

«Еңбек» мемлекеттік бағдарламасы негізінде жалпы 739 мың жұмыс орны қалыптасты. Жастар тәжірибесі бойынша жұмыс орындарын субсидиялау шығындарына қосымша 50 млрд. тг. бөлініп, 115 мың жастар тәжірибеден өтті. Мысалы, жастар тәжірибесі алғашқы еңбек өтілі үшін маңызды үдеріс. Жалпы еңбек нарығындағы жастардың жылдық ағымы 256 мың адамды құрайды. 2022 жылы жұмысқа қабілетті ресурстарды еңбекпен қамту мүмкін емес болуы мүмкін. Болжам бойынша 2025 жылы жұмыс орнының ең жоғары тапшылығы 87 мың жұмыс орнын құрайтын болады. Сондықтан да алдыңғы кезеңде жұмыс орындарын құру қажет немесе еңбек нарығына қажетті мамандық иелерін дайындау қажет. Жалпы алғанда жастар арасындағы жұмыссыздықты көбейтетін бірнеше факторлар бар. Атап айтсақ: экономикалық тұрақсыздықтың орын алуы; жас мамандардың кәсіпкерлік қызметті мемлекеттік қолдау туралы, грант, әртүрлі конкурстар туралы ақпараттарды білмеуі; жұмыс орнына қажетті дағдылардың толық болмауы; кәсіпкерлік және бизнесті құқықтық қолдау аясында қажетті дағдылардың болмауы; жұмыс берушілер жас мамандарға қаржы бөлуді қаламайды; жас мамандарға тәжірибе жинауға келісілген жұмыс орындарының болмауы.

Өзін-өзі жұмыспен қамтыған жастардың басым бөлігі IT-саласында, сауда, қоғамдық тамақтану және сән индустриясы аясында қызмет көрсетумен айналысады. Біздің пікірімізше,

болашақта инновациялық сандық технологияларды игерумен байланысты мамандықтар сұранысқа ие болады. Сондықтан да мамандық бойынша біліктіліктің және тәжірибенің болуы маман үшін жеткіліксіз. Білікті кадр ретінде ақпараттық технологияларды білу және оларды тәжірибеде қолдану нарық еңбек нарығының талабына айналды. Сондықтан да болашақ маман теориялық дайындықты, тәжірибелік дағдыларды игеруді және ақпараттық, желілік технологиялар секілді үш компоненттік білім жүйесін игеріп нарық сұранысына сәйкес болуы шарт.

Жаһандық сандандыру және роботизация ескі мамандықтарды жойып, жаңа мамандықтардың пайда болуына себеп болады. Бірақ бұл үдеріс жұмыс орындарының қысқаруымен қатар жүреді.

Еңбек өтілі жоқ жас мамандарды көптеген компаниялар оларға жұмсалатын шығын көлеміне байланысты жұмысқа алмайды. Ал екінші жағынан оқу орындарының түлектері өздерінің бітірген мамандықтары бойынша жұмыстың жалақысына немесе еңбек ету жағдайына көңілдері толмайды. Сәйкесінше, еңбек нарығының тиімділігі азайып, жұмыссыздық көлемі артады.

Зерттеулерге сәйкес, Атырау, Алматы және Нұр-Сұлтан қалаларында еңбек ресурстарына деген қажеттілік көлемі артып отыр. Бірақ жастардың басым бөлігі қызмет көрсету аясында жұмыс жасайды. Ал пандемия жағдайы экономиканың қызмет көрсету саласына елеулі кері әсерін тигізді. Нәтижесінде, 2020 жылдың екінші тоқсанында жастар арасындағы жұмыссыздық деңгейі 4% құрады.

Жастар жұмыссыздығының нәтижесінде табыстың тұрақсыздығына және денсаулық сақтау шараларының сақталмауына және әлеуметтік жағдайларының төмендеуіне ала келеді.

Жастар арасында жұмыссыздықтың негізгі мәселелері:

- Өндіріс деңгейінің төмендеуі, сәйкесінше жұмыс күшіне деген сұраныстың азаюы;
- Зейнетақы жүйесіндегі реформа: жастар мен егде жастар арасындағы жұмыс орны үшін бәсекенің күшеюі;
- Жұмыс беруші мен жалдамалы қызметкер арасындағы жалақы бойынша келіспеушіліктер;
- Мамандығы бойынша жұмысқа орналаспау;
- Білікті еңбек ресурстарының шетелге кету ағымы.

Жастар арасындағы жұмыссыздықты жою бағыттары:

1. Білім жүйесіндегі модернизация: теориялық дайындық, тәжірибелік дағдыларды және ақпараттық, желілік технологияларды игеру;

2. Кәсіпкерлік қызмет аясында жастарды дайындау деңгейін арттыру;

3. Жастарды еңбек нарығындағы жаңалықтармен қамтамасыз ету.

Жаңа технологияларды енгізу және қозғалыс үшін нақты кедергілердің болмауы ел ішіндегі және трансшекаралық көші-қон көлемінің ұлғаюына әкеледі. Біріншіден, демографиялық

теңгерімсіздіктер бар. Посткеңестік елдердің көпшілігі сияқты, Қазақстанда да 90-шы жылдары туу коэффициенті айтарлықтай төмендеді. Нәтижесінде еңбек нарығына жаңа жұмысшылардың келуі 2025 жылға дейін баяулайды

Екіншіден, экономикадағы еңбек өнімділігінің салыстырмалы түрде төмен деңгейі. Заманауи технологиялардың жеткіліксіз енгізілуі мен дамуы еңбек өнімділігінің өсуін тежейді. Бұл көрсеткіш бойынша Қазақстан әлі дамыған елдерден орта есеппен 4 есе артта қалып отыр.

Үшіншіден, еңбек нарығы инфрақұрылымын дамыту қажет.

Қазақстандықтардың басым көпшілігі өздігінен жұмыс табуға тырысады, нәтижесінде барлық азаматтар өз мамандықтары бойынша жұмыс таба бермейді және кез-келген жұмыс беруші өзіне сәйкес жұмысшыны таба бермейді.

Жұмыспен қамту қызметтерін жаңарту, электронды еңбек биржасын қалыптастыру және жұмыспен қамту процедураларына жеке жұмыспен қамту агенттіктерін тарту бойынша қабылданған шаралар одан әрі дамуды талап етеді. Осылайша, еңбек нарығын тиімді дамыту үшін барлық факторлардың әсерін ескеріп, олардың жағымсыз салдарын барынша азайту қажет.

Жаһандық тенденциялар, демографиялық мәселелер, төртінші өнеркәсіптік революция және жұмыспен қамтудың қазіргі проблемалары Қазақстанның еңбек нарығының болашақ даму траекториясына тікелей әсер етеді.

Өндірістің технологиялық күрделілігі артқан сайын қызмет көрсету саласы маңызды рөл атқарады. Бұл секторда жұмыспен қамтудың өсуі мен жаңа мамандықтардың пайда болуының негізгі әлеуеті қалыптасуда. Өнеркәсіп, ақпараттық технологиялар, логистика және көлік қызметтері үшін кәсіби техникалық қызметтерді Қазақстандағы экономикалық өсудің әлеуетті драйверлері ретінде қарастыруға болады.

Тағы бір маңызды фактор алдыңғы себепке байланысты, еңбек нарығы дағдарыста жұмысшылардың физикалық санын емес, жалақыны азайту арқылы әрекет етеді. Бұл ұйымға құнды кадрларды сақтауға және банкроттыққа жол бермеуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, бұл тұрғыда оң рөл атқарған басқа да көптеген аспектілер бар. Мәселен, мысалы, шетелдік ақпарат көздеріне сүйенсек, еңбек нарығына шыққан жастардың бір бөлігі осы қиын уақытта оқуын жалғастыруды жөн көретіні туралы дәлелдер бар. Кәсіби білім алу, қабілет пен білімге үйрену процесі 18-20 жас аралығындағы кезеңде белсенді жүретінділігі белгілі. Білімге негізделген экономика-бұл білім кәсіпорындармен, ұйымдар, жеке тұлғалар мен қауымдастықтармен құрылатын, алынатын, берілетін және тиімді пайдаланылатын экономика. Осы экономиканы жүргізетін де білімді жастар, сондықтан жастар жұмыссыздығы мәселесі мемлекет тарапынан шешуі керек.

Осыған байланысты Қазақстанның еңбек нарығындағы жастардың жағдайын жақсарту жөнінде келесі шаралар ұсынылады:

1. Білім беру мекемелері мен кәсіпкерлік сектордың өзара іс-қимылы тетігінің тиімділігін арттыру негізінде еңбек нарығын болжау жүйесін және кадрлар даярлау жүйесін жетілдіру;

2. Жастарға кәсіптік бағдар беру жүйесін қайта қарау. Негізгі мақсат кәсіби әлем және оның елдегі, өңірдегі және қоғамдағы, нақты қаладағы, тіпті кәсіпорындағы қажеттіліктері туралы, сондай-ақ одан әрі жұмысқа орналасу мүмкіндіктері туралы толық ақпарат алуға мүмкіндік беретін ақпараттық кеңістікті ұйымдастыру болуға тиіс. Бұл ретте кәсіптік бағдар беру нысандары әр түрлі болуы тиіс: ашық есік күндері, жеке және топтық консультациялар, жұмысқа орналастыру бойынша түрлі жәрдемақыларды әзірлеу және т.б. Осылайша, жас халықтың жеке және кәсіби қасиеттерінің барабар өзін-өзі бағалауы, сондай-ақ қазіргі заманғы еңбек нарығы мен сұранысқа ие мамандықтар туралы нақты түсінігі қалыптасады;

3. Дуальді оқыту моделінің элементтерін пайдалана отырып, кадрларды қысқа мерзімді кәсіптік даярлауды (қайта даярлауды) жүргізу тетігін күшейту. Сондай-ақ ғалымдар мен практиктердің дәрістер, семинарлар мен мастер-кластарын пайдалана отырып, қашықтықтан оқыту технологияларын жетілдіру маңызды;

4. Тұрақты бизнес-үдерістерді құруда тәжірибесі бар табысты кәсіпкерлерді тарту мүмкіндігімен жастар кәсіпкерлігінде тәлімгерлік бағдарламаларын әзірлеу. Тәлімгерді қолдау жас кәсіпкерлермен тұрақты кездесулер түрінде, сондай-ақ кеңес беру немесе бизнесті жүргізуге нақты басшылық түрінде жүзеге асырылуы мүмкін.

5. Жұмысқа орналастыру мүмкіндіктері туралы ақпаратты кеңінен тарату, сондай-ақ жастарды мемлекеттік және өнеркәсіптік бағдарламалар, сондай-ақ жеке сектордың бастамалары шеңберінде оқыту мақсатында жастар үшін қолжетімді коммуникация арналарын, оның ішінде әлеуметтік желілерді пайдалану.

ҚОРЫТЫНДЫ

Жастар жұмыссыздығы, жастарды жұмыспен қамту, жастардың өзін-өзі жұмыспен қамтуы, жастар кәсіпкерлігі мәселесі мәселелік-салдарлық және елдің әлеуметтік-экономикалық дамуының сапа көрсеткіші. Сондықтан жастар жұмыссыздығы мәселесін шешуде шағын кәсіпкерліктің ролін көтеру үшін елімізде кешенді және жүйелі шаралар алынуы тиіс. Сондықтан кәсіпкерлікті дамытуда жастардың бизнес-белсенділігін дамыту және кәсіпкерлікке оқытудың инновациялық бағдарламаларын қалыптастыру бойынша одан әрі жұмыс істеу қажет.

Шағын кәсіпкерлік туралы алыс шетел, ресейлік және отандық ғалымдардың ғылыми еңбектеріне шолу жасалды, осы еңбектердің нәтижесінде шағын кәсіпкерліктің жастар жұмыссыздығын азатудағы ролі нақтыланды.

Жастар арасындағы жұмыссыздықтың ұзақ мерзімді перспективада салдары болуы мүмкін. Ұзақ уақыт бойы кәсіби өсу жағынан тоқтап қалған жастар жалақының төмен деңгейі, мансаптық өсу мүмкіндіктерінің аздығы, демек, болашақта алатын зейнетақының аздығы секілді мәселеге кездеседі. Пандемияның экономикалық салдары жастардың еңбек нарығындағы осалдығын күшейтеді, өйткені жастар көбінесе уақытша және толық емес жұмыс орындарында болады, яғни жұмыс пен кірісті жоғалту қаупі жоғары.

Зерттеу көрсеткендей, білімді адамдар экономикалық дағдарыстар мен күйзелістерге төтеп бере алады. Жастар жұмыссыздығын төмендетуді шешуде, жұмыссыз жастарды әлеуметтік қорғауда бірнеше бағыттарды қарастыру керек:

Мемлекеттік білім беру шығындарының деңгейін ұстап тұру: дағдарыс бюджеттің қысқаруына әкеледі және білім беру саласы көп нәрсені жоғалтуы мүмкін. Кейбіреулер білім беру бюджетінің жаппай қысқаруын болжайды.

Бірақ жастар жұмыссыздығын төмендетудің бір жолы -жастардың сапалы білімге қол жеткізуін арттыру деп ойламыз. Жұмыссыздық білімге қол жеткізу және оқу нәтижелерін жақсарту бойынша біздің жаһандық ауқымда қол жеткізген жетістіктерімізге қауіп төндіреді. Сондай-ақ, студенттердің оқуды әрі жалғастыруды ойлануға тура келуі мүмкін, мысалы стипендиялары қысқаратын болса, оқуды жалғастыру қиындайды. Білім беру мен кәсіптік даярлыққа инвестициялардың жетіспеуі ұзақ мерзімді экономикалық перспективаларға нұқсан келтіреді және студенттер, жұмысшылар мен олардың отбасылары үшін қысқа мерзімді шығындарға әкеледі. Сондықтан мемлекет тарапынан бөлінетін грант санын азайтпау керек.

Жастардың табыстарын және олардың жұмыспен қамтылуын қолдауды қамтамасыз ету: жастардың табыстарын тікелей қолдау және жұмыспен қамту қазіргі уақытта қабылдануы керек маңызды тетіктер болып табылады. Бұрын қоғамдық жұмыс бағдарламалары жастарға жұмыс істеуге көмектесті. Коронавирустық пандемия кезінде жастарды қоғамдық жұмыстарға тарту - бұл жақсы инвестиция. Мұндай бағдарламалар аз қамтылған және аз білімді жұмысшыларға қажетті

жұмыс тәжірибесін алуға көмектеседі, сонымен қатар жұмыссыздық кезінде әлеуметтік қорғаудың бір түрі болып табылады, осылайша олар білім мен кәсіби дайындықты жалғастыра алады.

Цифрлық дағдылар мен технологияларға инвестиция салу: дағдарыстың ерекше және бұрын-соңды болмаған сипаты тек білімді ғана емес, сонымен қатар қашықтан жұмыс істеуге бейім жұмыс орындары мен кәсіптердегі адамдар өздерін жақсы сезінетінін білдіреді. Көп жағдайда бұл сандық дағдылары бар адамдар. Сондықтан адамдарды сандық дағдылармен жабдықтау кенеттен маңызды қажеттілікке айналды. Тіпті бастауыш сынып мұғалімдері, музыка мұғалімдері, жеке фитнес жаттықтырушылары және т.б. қашықтан қосылуды қажет етпейтін кәсіптер енді интернет және онлайн режимінде қосылуы керек еді. Сандық дағдыларды жетілдіруге арналған қысқа оқу курстарын ұсыну осыған көмектеседі.

Қазір еліміздің еңбек нарығында құрылымдық қайта құру жүріп жатыр – көптеген мамандықтар біртіндеп жойылып, жаңа мамандықтар пайда болуда. Қазақстандық білім беру жүйесі еңбек нарығының қажеттіліктеріне әрдайым жауап беруге үлгермейді, бұл бір салада еңбек ресурстарының артық болуын және екінші салада тапшылықты тудырады. Қазақстанда, бір жағынан артық еңбек ресурстарының болуы, екінші жағынан, елде шынымен де сапалы адами капитал жетіспейтіндігін көруге болады. ЕЭО елдеріне кетуші қазақстандық еңбек мигранттарының саны 34 374 адамнан 111 874 адамға өскен.

1) ішкі көші-қон ағындарын өңірлік экономикалық өсу аймақтарына жіберудің мемлекет ынталандыратын нақты жүйесінің болмауы.

2) Ішкі көші-қонды тиісті деңгейде есепке алмау.

3) Әр түрлі сала қызметінде білікті жұмысшы кадрлардың кетуі, соның ішінде жастардың шетелге кету үдерісінің өсуі.

Жастарға Қазақстан еңбек нарығында ұсынатын мүмкіндіктер мен жағдайлар олардың шығармашылық әлеуетін ашу үшін жеткіліксіз. Зерттеу барысында бүгінде жастар үшін материалдық игілікке қарағанда мансаптық өсу мен тәжірибе жинақтаудың құндылығы жоғары екендігі анықталды. Білімді жастар өзін-өзі жетілдіруді іздейді, олар үшін саяси құраушы соншалықты маңызды емес. Егер ол өзін-өзі жүзеге асыру үшін және еркіндік үшін жағдай жасай алмаса, онда өз дамуы үшін қолайлы жағдайлар іздеуде оқыған жағынан қайтып келмеу немесе еңбек көші-қонының тәуекелі жоғары.

Сондықтан Қазақстанда ішкі көші-қон ағындарын өңірлік экономикалық өсу аймақтарына жіберудің мемлекет ынталандыратын жүйесін қалыптастырып, оны әрдайым жетілдіріп отыру, демографиялық қажеттілік пен еңбек нарығындағы сұранысқа, әлемдік озық тәжірибеге сәйкес көші-қон саясатын жетілдіру, жастар көші-қонына мемлекет тарапынан назар аудару, жастардың жұмыспен қамтылуына, жастардың мансаптық өсуіне жағдай жасалуы қажет деп ойлаймыз.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. David E.S., Jovanovic B. An Estimated Model of Entrepreneurial Choice under Liquidity Constraints //Journal of Political Economy- 1989.- Vol. 97, No. 4. P.808–827.
- 2.Jovanovic B. Firm Formation with Heterogeneous Management and Labor Skills//Small Business Economics -1994.- Vol. 6, No. 3. P.185–191
- 3.Lazear E. P. Balanced Skills and Entrepreneurship//American Economic Review.-2004.- Vol. 94, No. 2. P.208–211.
4. Ross L. Rubinstein Y. Smart and Illicit: Who Becomes an Entrepreneur and Do They Earn More?//Quarterly Journal of Economics- 2017.- Vol. 132, No. 2. P.963–1018.
5. Andrew H. Self-Employment Status: The Role of State Dependence and Initial Circumstances// Small Business Economics- 2004.- Vol. 22, No. 1. P. 67–82.
- 6.Russell H., O'Connell, P. J. Getting a Job in Europe: The Transition from Unemployment to Work among Young People in Nine European Countries//Work, Employment & Society- 2001.- Vol.-15.- No.1.- Labour Markets and Employment Issues. P.1-24.
- 7.Hurst E.B. Wild Pugsley. “What Do Small Businesses Do?”// Brookings Papers on Economic Activity-2011.- 2 (Fall).P.73–142.
8. Gelber A., Isen A, Kessler J. B(2016). The Effects of Youth Employment: Evidence from New York City Lotteries The Quarterly Journal of Economics, 2016.-Vol. 131, -No 1.P. 423–460, <https://doi.org/10.1093/qje/qjv034>
9. Fasih T., Patrinos H.A., Shafiq M. N. The impact of COVID-19 on labor market outcomes: Lessons from past economic crises 2020 <https://blogs.worldbank.org/education/impact-covid-19-labor-market-outcomes-lessons-past-economic-crises>
- 10.Новые формы развития и поддержки молодежи в период пандемии, вызванной COVID-19//[https://asi.ru/news/152551/\(accessed: October 15, 2020\) \(in Russian\) \(электронный ресурс\)](https://asi.ru/news/152551/(accessed: October 15, 2020) (in Russian) (электронный ресурс)).
11. Токсанова А.Н. Предпринимательство: учеб. пособие / А.Н. Токсанова. — Астана: ТОО Мастер ПО, 2014. — 289 с.
12. Hippel E, Lead Users. An Important Source of Novel Product Concepts// Management Science. – 1986. – Vol. 32. – No. 7. P.791-805.
13. Beck T., Demirguc-Kunt A. Small and Medium-size enterprises: Access to finance as growth constraint// Journal of Banking & Finance. –2006. – Vol. 30. –No. 11. P. 2931-2943.
14. Индикаторы цифровой экономики: 2018. Статистический сборник. Национальный исследовательский университет «Высшая школа экономики» – С. 257. [Электронный ресурс]: Электрон. версия печат. публ. URL: <https://www.hse.ru/data/2018/08/20/1154812142/ICE2018.pdf.pdf>.

15. [URL:https://kapital.kz/business/80976/kak-uskorit-cifrovuyu-transformaciyubiznesa-v-kazahstane.html](https://kapital.kz/business/80976/kak-uskorit-cifrovuyu-transformaciyubiznesa-v-kazahstane.html)

16. Сыдыкназаров М., Каржаубай Ж., Каржаубай А.Трудовая миграция молодежи Казахстана: современное состояние и перспективы//Казахстан-Спектр. Научный журнал.-2019.-№1 (87).-С.24-36

17. Курманбеков А. Рынок труда Казахстана – сдержанный рост//Обзор рынка труда Казахстана Апрель 2019<https://halykfinance.kz/download/files/company-documents/research/labour2019.pdf>. Электронный ресурс. Дата обращения – октябрь 2020

18. Внешняя молодежная миграция в странах Центральной Азии: анализ рисков и минимизация негативных последствий//https://publications.iom.int/system/files/pdf/external_youth_migration_ru.pdf Дата обращения – ноябрь 2020(in Russian)(электронный ресурс)

19. Бокаев Б., Тулеубаева А. Миграция молодежи в Казахстане в контексте развития интеллектуального потенциала: корреляционный анализ//Экономика и статистика 2/2019.С.120-125

20. Безработица во время пандемии: что предлагают центры занятости уволенным и работодателям//<https://informburo.kz/stati/bezrobotica-vo-vremya-pandemii-cto-predlagayut-centry-zanyatosti-uvolennym-i-rabotodatelyam.html>(accessed: November 17, 2020) (in Russian) (электронный ресурс)

ҒЗЖ бойынша баспаға берілген және жарияланған еңбектер тізімі
(2020 жыл)

р/с №	Атауы/ название	мақал аның түрі	баспа, журнал (атауы, №, жылы, беттері).	авторлардың аты-жөні
1	Цифрлық экономиканың дамуындағы Қазақстан көші-қонының заманауи жағдайы	КОКС ОН	Вестник университета «Туран». Научный журнал. № 3 (87) 2020. -С.67-74	Сабилова Р.К., Бисембиева Ж.К.
2	Модернизация рынка труда в условиях пандемии COVID-19 в Республике Казахстан	КОКС ОН	Экономика и статистика. №3.-2020.- С.111-116	Сабилова Р.К.
3	«Қазақстандағы жастар арасындағы жұмыссыздық: себептері, деңгейі және мәселені шешу жолдары»	КОКС ОН	Вестник НИА РК №4 2020 желтоқсан (баспада)	Сабилова Р.К., Мукашева А.Ж. Бисембиева Ж.К.
4	Цифрландыру жағдайында қазақстандағы еңбек нарығының дамуы		«Экономиканы жаңғырту: алғышарттар, жайкүйі, жаһандық сын-қатерлер мен индустрия трендтері жағдайында даму жолдары» халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының еңбектер жинағы. Л.Гумилев атындағы ЕҰУ,-Нұр-Сұлтан.-2020.- 21 қараша.- Б.1082-1084	Сабилова Р.К., Бисембиева Ж.К.
5	Қазақстандағы жастар жұмыссыздығы және оны шешу жолдары		«Экономиканы жаңғырту: алғышарттар, жайкүйі, жаһандық сын-қатерлер мен индустрия трендтері жағдайында даму жолдары» халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының еңбектер жинағы.-Нұр-Сұлтан.- 2020.-21 қараша.- Б.561-564.	Мусаева А.А., Тажиденова А.Р., Мукашева А.Ж.

Приложение 1.2
к настоящему договору
№ 309 от «16» ноября 2020 года

КАЛЕНДАРНЫЙ ПЛАН

1. НАО «Атырауский университет имени Х.Досмухамедова»

1.1 По приоритету: Научные основы «Мәңгілік ел» (образование XXI века, фундаментальные и прикладные исследования в области гуманитарных наук).

1.2 По подприоритету: Фундаментальные, прикладные, междисциплинарные исследования в области общественных наук. Исследование в области социальной модернизации, демографии, человеческого потенциала, рынка труда и трудовых отношений.

1.3 По теме проекта: ИРН АР08956950 «Совершенствование системы социальной защиты безработной молодежи в Республике Казахстан в условиях неопределенности».

1.4 Общая сумма проекта 4 998 750 (четыре миллиона девятьсот девяносто восемь тысяч семьсот пятьдесят) тенге, в том числе с разбивкой по годам, для выполнения работ согласно пункту 3:

- на 2020 год - в сумме 2 999 640 (два миллиона девятьсот девяносто девять тысяч шестьсот сорок) тенге;

- на 2021 год - в сумме 1 999 110 (один миллион девятьсот девяносто девять тысяч сто десять) тенге.

2. Характеристика научно-технической продукции по квалификационным признакам и экономические показатели

2.1 Направление работы: Фундаментальное.

2.2 Область применения: Управление по вопросам молодежной политики Атырауской области, Управление координации занятости и социальных программ, Палата предпринимателей Атырауской области, бизнес-сообщества, субъекты предпринимательства, потенциальные предприниматели.

2.3 Конечный результат:

- за 2020 год: Будет проведен анализ проблем занятости, рынка труда и трудовой миграции молодежи в Казахстане; будут выявлены основные причины безработицы молодежи в Казахстане; будут выявлены проблемы занятости и рынка труда молодежи, а также причины трудовой миграции молодежи Казахстана в другие страны;

- за 2021 год: Будут написаны статьи и поданы для публикации в журналы. В частности, будут поданы и опубликованы 1 (одна) статья или обзор, в рецензируемом научном издании, входящем в 1 (первый), 2 (второй), 3 (третий) или 4 (четвертый) квартили в базе Web of Science и (или) входящем в базу Arts and Humanities Citation Index, и (или) имеющем процентиль по CiteScore в базе Scopus не менее 35 (тридцати пяти) либо находящейся в печати в указанных изданиях; а также 1 (одна) статья и (или) обзор в рецензируемом зарубежном и (или) отечественном издании с ненулевым импакт-фактором (рекомендованном КОКСОН).

Будет подготовлена и издана монография по результатам исследования. Будет опубликовано в казахстанских издательствах.

2.4 Патентоспособность: Нет.

2.5 Научно-технический уровень (новизна): Цель проекта - исследовать рынок труда, занятости и безработицы молодежи, а также разработать мероприятия по совершенствованию системы социальной защиты безработной молодежи в Республике Казахстан.

2.6 Использование научно-технической продукции осуществляется: Заказчиком и

исполнителем.

2.7 Вид использования результата научной и (или) научно-технической деятельности: Публикации.

3. Наименование работ, сроки их реализации и результаты

Шифр задания, этапа	Наименование работ по Договору и основные этапы его выполнения*	Срок выполнения*		Ожидаемый результат*
		начало	окончание	
2020 год				
1	Анализ проблем занятости, рынка труда и трудовой миграции молодежи в Казахстане	Октябрь 2020 г.	Декабрь 2020 г.	Будет проведен анализ проблем занятости, рынка труда и трудовой миграции молодежи в Казахстане; будут выявлены основные причины безработицы молодежи в Казахстане; Будут выявлены проблемы занятости и рынка труда молодежи, а также причины трудовой миграции молодежи Казахстана в другие страны.
2021 год				
2	Изучение лучших мировых стандартов и практик по совершенствованию системы социальной защиты безработной молодежи	Январь 2021 г.	Март 2021 г.	Будут изучены лучшие мировые стандарты и практики по совершенствованию системы социальной защиты безработной молодежи
3	Изучение нормативно-правовых актов, программных документов и других мер, направленных на повышение занятости молодежи и определение их эффективности	Январь 2021 г.	Март 2021 г.	Будут изучены нормативно-правовые акты, программные документы и другие меры, направленные на повышение занятости молодежи и определена их эффективность.
4	Проведение социологического опроса и выявление проблем занятости, рынка труда и трудовой миграции молодежи в Казахстане	Апрель 2021 г.	Июнь 2021 г.	Будет проведен социологический опрос и выявлены проблемы занятости, рынка труда и трудовой миграции молодежи в Казахстане. Будут осуществлены командировки в рамках проведения социологического исследования. Будет подготовлен аналитический отчет по результатам социологического исследования.

